

A DEVIZAHITELEK PROBLÉMÁINAK JOGI RENDEZÉSÉVEL KAPCSOLATOS ALKOTMÁNYOSSÁGI KÉRDÉSEK

Jelige: „Deviza”

2014

Tartalomjegyzék

I. Az alapprobléma és a dolgozat célja.....	3
II. A problémakezelés alkotmányossági vonatkozásai.....	6
1. Bevezető megjegyzések	6
2. A jogállamiság elvének sérelme, a jogbiztonság és a visszaható hatály problematikája...	7
3. A jogállamiság elvének sérelme - az egyes normák egyértelműségének és az egyes jogintézmények működése kiszámíthatóságának követelménye.....	14
4. A hatalommegosztás elvének tiszteletben tartása	18
5. A tisztességes eljárás követelménye és a törvény előtti egyenlőség (egyenlő bánásmód) megvalósulása	19
6. Bírósághoz fordulás joga; a XXVIII. cikk (1) bek. sérelme.....	26
7. A bírói függetlenség sérelme	30
8. A jogorvoslathoz való jog sérelme.....	34
9. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.....	39
10. A Magyar Állam alperes, mint a magánjogi jogviszony alanya közjogi eszközökkel „harcol”	39
III. Összegző gondolatok, következtetések	41
Irodalomjegyzék.....	43

I. Az alapprobléma és a dolgozat célja

1. A dolgozat témájának háttérét adó társadalmi és gazdasági probléma a devizaalapú hitelfelvételekkel függ össze. A „devizában” felvett hitelek törlesztőrészei a gazdasági világválság (és más tényezők) miatt hatalmas mértékben emelkedtek, amely komoly társadalmi gondokat eredményezett.

a) Az állam ezt a helyzetet kezelni kényszerült. Gyors és hatékony megoldást kellett nyújtania a nehéz helyzetben lévő, deviza hitelektől szenvedők számára¹, jó döntést azonban aligha hozhatott: a különböző „rossz” opciók közül a kevésbé rosszat kellett választania. A korábbi megoldásokat (árfolyamgát, végtörlesztés) követően egy további eszközt keresett a jogalkotó a helyzet rendezésére. Az alkalmazott módszer lényege álláspontom szerint ekként összegezhető: közhatalmi eszközökkel erőteljes beavatkozást végezni egy szűkebb csoport kárára (pénzügyi intézmények), egy jóval nagyobb (és nem mellel a választásokon szavazattal rendelkező) csoport javára, úgy, hogy semleges maradjon az, akit nem érint az egész ügy (ugyanis az tény, a bankokkal kevesen szimpatizálnak, a bankokat ért hátrány nem éri el ingerküszöbököt).

A Kormány törvényjavaslata alapján az Országgyűlés megalkotta a *Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényt* (a továbbiakban Tv.), melyet 2014. július 18-án hirdettek ki, majd július 26-án hatályba is lépett².

b) A Tv. megalkotása előtt a Kormány alkotmányértelmezést – *M. cikk (2) bek.* (erőfölénnyel való visszaélés tilalma, fogyasztók jogainak védelme), *II. cikke* (emberi méltóság) és *B. cikk (1) bek.* (jogállamiság elve) – kért az AB-tól arra vonatkozóan, hogy az M) cikk (2) bek.-ből közvetlenül levezethető-e valamely tömegesen alkalmazott, a fogyasztók számára egyoldalúan és jelentős hátrányt okozó módon meghatározott szerződési feltétel, illetve az ezt megerősítő bírósági ítélet, valamint az ezek alapjául szolgáló jogszabályi rendelkezések alaptörvény-ellenessége. Kérte továbbá az Alaptörvény II. cikk és B) cikk (1) bek. értelmezését abból a szempontból, hogy milyen – az Alkotmányhoz képest mennyire eltérő –

¹ Erre az ABh. [67] is utal.

² A Tv. többi szakasza – 1-18. § kivételével – július 19-től hatályos.

alkotmányossági feltételekkel kerülhet sor fennálló szerződéseknek jogszabály útján történő módosítására.

Az AB ezzel kapcsolatban meghozta a 8/2014. (III. 20.) AB határozatot; a Tv. indokolásában pedig szerepel, hogy az Országgyűlés e jogszabály megalkotásakor figyelembe vette a határozatban megfogalmazott követelményeket is.

A Tv. indokolása e döntés [90] pontjára hivatkozik, miszerint a tartós jogviszonyok jogszabállyal történő alakítására a *clausula rebus sic stantibus* tételének alkalmazásával kerülhet sor.³ Eszerint a jogalkotó – akárcsak a bíróság – akkor jogosult a fennálló és tartós szerződési jogviszonyokat módosítani, ha a *szerződéskötést követően beállott valamely körülmény folytán a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a körülményváltozás nem volt ésszerűen előre látható, továbbá, ha az túlmegegy a normális változás kockázatán*. A jogszabályi beavatkozásnak pedig további feltétele, hogy a lényeges körülményváltozás *társadalmi méretű legyen*, vagyis a szerződések *nagy tömegét* érintse. A deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések több évig fennálló, *tartós jogviszonyok*. Esetükben sor kerülhetne bírósági szerződésmódosításra, így fennáll a lehetősége a jogszabállyal történő szerződésmódosításnak is. Ezek a szerződések *a társadalom széles rétegeit* érintik, hiszen még mindig több mint 500.000 ilyen típusú szerződés létezik. Az is egyértelmű, hogy a 2008 után kibontakozó nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság hatására ezeknél a szerződésekben a *szerződéskötéskor fennálló körülmények utóbb bekövetkezett megváltozása* az adósok tömegeinek *lényeges jogos érdekét sértette*. Ezek a körülményváltozások *nem voltak ésszerűen előre láthatóak és jelentős mértékben túlmentek a normális változások kockázatán*. A beavatkozás alkotmányosságát egyértelműen alátámasztja, hogy annak tartalma megegyezik a hatályos jog Kúria általi értelmezésével.”⁴

c) A 8/2014. (III. 20.) AB határozat [91] pontja az alkotmányos követelményeket azzal egészíti ki, hogy a *törvényi úton történő szerződésmódosításnak* is, amennyire lehet, mindegyik fél méltányos érdekeit figyelembe kell vennie, vagyis az ilyen szerződésmódosításnak is érdekegyensúlyra kell törekednie a megváltozott körülmények mellett.

³ Lásd részletesebben: Drinóczi Tímea: Az Alkotmánybíróság határozata a devizahitelekről. JeMa, 2014/2. száma, 3-12. oldal.

⁴ A Tv. általános indokolása

d) A Tv. mindezekkel összhangban elsődlegesen a pénzügyi intézmények feladatává teszi, hogy az általuk alkalmazott általános szerződési feltételekből kiiktassák a tisztességtelen kikötéseket – lehetőséget biztosítson a pénzügyi intézmények számára az önkéntes jogkövetésre –, és csak arra az esetre tartja fenn az állami kényszer alkalmazását, amikor a pénzügyi intézmények nem tesznek eleget önként kötelezettségeiknek.

Az indokolás kimondja, hogy a Tv. a Kúria jogértelmezését teszi általános érvényűvé, mindenki számára kötelezővé. A Tv. nem mond ki új anyagi jogi szabályokat, nem állapít meg új jogelveket a fogyasztói hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződésekre vonatkozóan, csupán a Kúria jogértelmezését kodifikálja⁵. Ez lehetővé teszi, hogy a fogyasztók széles tömegei számára elkerülhetővé váljon az *időigényes és költséges perindítás*⁶, ami a bírósági szervezetrendszer is túlterhelné. A Tv. célja egy olyan *eljárási rend* kiépítése, amely lehetővé teszi az érintett adósok számára a velük kötött szerződésekben alkalmazott kikötések tisztességtelenségének a megállapítását, és az ezen alapuló elszámolások minél gyorsabb lebonyolítását.

A Tv. az Európai Bíróság gyakorlata alapján is arra törekszik, hogy a tisztességtelen feltételek kiküszöbölésével a megkötött szerződéseket fenntartsa. Ezt kívánja meg a polgári jog egyik általános elve, a *pacta sunt servanda* elve is. A Tv. ezért a részleges érvénytelenség körében határoz meg olyan kógens rendelkezéseket, amelyek a tisztességtelen szerződéses kikötések helyett a szerződések részévé válnak.

Az indokolás továbbá azt is kifejti, hogy a szabályozási kérdések bonyolultsága, valamint a várható gazdasági következmények pontos felmérése miatt újabb jogalkotási lépések szükségesek.

e) Mindez sok tekintetben befolyásolhatja, meghatározhatja a Tv. alkotmányossági megítélését, így a bírói indítványok sorsát is.

⁵ Az ABh. indokolásának legfőbb eleme szintén ez az érv.

⁶ Az IM véleménye kifejti, hogy a Törvény megalkotása proaktív eszköznek bizonyul, mivel a becsült nagyságrendileg több mint félmillió polgári per helyett mindössze 79 per van folyamatban.

2. *A dolgozat célja* a Tv.-vel összefüggő alkotmányossági problémák áttekintése és az ezekkel kapcsolatos válaszok, saját álláspontok megfogalmazására történő kísérlet. Bár a devizahitelekkel kapcsolatos társadalmi problémák kezelésére az Országgyűlés több lépést is tett és tesz,⁷ ezek közül a dolgozat kizárólag *a Tv. szabályozását és az azzal kapcsolatos alkotmányossági kérdéseket* vizsgálja, részben a bírói indítványokat alapul véve⁸.

E helyen jelzem az olvasónak, hogy dolgozatom kari fordulóra véglegesített verziója az AB határozat *megszületése előtt* készült, *azonban a végső leadási határidő előtt az AB 2014. november 11-én meghozta döntését.* A 34/2014. (XI. 14.) AB határozat (a továbbiakban: ABh.) a Tv. egésze, valamint 1. § (1)–(3) és (6)–(7) bek.-i, a 4–15. §-ai, valamint a 19. §-a alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló bírói kezdeményezéseket elutasította. Dolgozatom végső változatának kialakításakor a meglévő érvelésrendszert változatlanul hagyva és eredeti meglátásaimat az AB döntésétől függetlenül vállalva, mutatom be, hogy álláspontomat az AB döntése igazolta-e vagy sem, illetve mely különvélemény vagy párhuzamos indokolás találkozik felfogásommal.

II. A problémakezelés alkotmányossági vonatkozásai

1. Bevezető megjegyzések

A törvény elfogadását követően várható volt, hogy a jogi rendezés által hátrányosan érintettek (azaz a bankok) köre élni fog az Alaptörvényben és nemzetközi egyezményekben garantált jogával, és minden lehetséges fórumon eljárásokat kezdeményez annak érdekében, hogy a rá hátrányos előírásokat valamilyen módon semlegesítse, semlegesíttesse. E dolgozat e törekvések közül a magyar AB előtti eljárások *kezdeményezése* tekintetében indított törekvéseket is alapul véve vizsgálódik. Az érintett bankok számára e tekintetben az alkotmányjogi panasz és a bíró által kezdeményezhető konkrét utólagos/egyedi normakontroll jöhetett szóba.

Az AB-hoz a dolgozat leadásáig négy bírói kezdeményezést nyújtottak be. Az ezek által sérelmezett alaptörvényi rendelkezések:

⁷ Ezeket a dolgozatban nem érintem.

⁸ Az indítványokat a www.alkotmanybirosag.hu oldalról töltöttem le.

1. A Fővárosi Törvényszék bírása *(továbbiakban 1. indítvány)* szerint a Tv. (illetve annak egyes előírásai) sérti az Alaptörvény alábbi cikkeit:

- a) B) cikk (1) bek. (jogállamiság);
- b) C) cikk (1) bek. (hatalommegosztás);
- c) M) cikk (1) és (2) bek. (vállalkozás szabadsága, erőfölénnyel visszaélés tilalma, fogyasztók jogainak védelme);
- d) Q) cikk (2) bek. (nemzetközi jog és a magyar jog összhangjának biztosítása);
- e) XV. cikk (1) bek. (törvény előtti egyenlőség);
- f) XXVIII. cikk (1) bek. (független és pártatlan bíróság, tisztességes és nyilvános tárgyalás, ésszerű határidő);
- g) XXVIII. cikk (7) bek. (jogorvoslathoz való jog)
- h) 26. cikk (1) bek. (bírói függetlenség).

2. A 2. indítványt a Fővárosi Ítéltábla egy bírói tanácsa nyújtotta be, a fentiekén túl még az Alaptörvény 25. cikk (1) bek. sérelmét állítva.

3. A 3. és a 4. indítvány egyaránt a Fővárosi Ítéltábla bírói tanácsától származik, mely a már felsorolt, egyes alaptörvényi rendelkezések valamelyikének sérelmére hivatkozik.

A dolgozatban részben a benyújtott bírósági indítványok, részben azokon túlmutató alkotmányossági és magánjogi érvek alapján tekintem át a Tv. problematikus rendelkezéseit és foglalkozok állást azok alkotmányossága vonatkozásában.

2. A jogállamiság elvének sérelme, a jogbiztonság és a visszaható hatály problematikája

„A jogbiztonság érvényesülésének feltétele, hogy a társadalmi viszonyok – egyértelmű, kiszámítható, stabil és végrehajtható jogszabályokkal – megfelelő módon szabályozottak legyenek, a jogrendszer egységes és áttekinthető, a szabályozás megismerhető legyen. Fontos követelmény továbbá, hogy a szerzett jogok és a lezárt jogviszonyok védelemben részesüljenek, a jogorvoslathoz való jogot garantálják, és a méltányosságot biztosítsák.”⁹

⁹ Petrétei József: Magyarország alkotmányjoga I. Alapvetés, alkotmányos intézmények. Kodifikátor Alapítvány, Pécs, 2013, 93. o.

Előjáróban jelzem: azért a jogállamiság elvének sérelmével és az ebből kiágazó jogbiztonsággal, valamint a visszaható hatály problémájával foglalkozom először, mert az eddig beérkező indítványok kihangsúlyozzák ezen elv(ek) súlyos sérelmét, ezáltal ez válik a legerősebb „fegyverré” a Tv. alaptörvény-ellenességének megállapítására.¹⁰ Ha több okból állítják, hogy valamely jogszabály alaptörvény-ellenes, azonban egy ok az egész törvényre kihat (ezen esetben lehet a visszaható hatály tilalma), akkor az AB elsőként azt vizsgálja (természetesen ez nem kötelező elv).

1. A visszaható hatály megállapításakor, azt kell vizsgálni, hogy a Tv. egyes, anyagi jogi rendelkezései *tartalmilag új szabályozási környezetet hoztak-e létre*. Ennek eldöntéséhez az alábbi kérdéseket vettem alapul:

- a) a deviza ügyben keletkeztek-e a Tv. alapján a kihirdetését *megelőző időre kötelezettségek vagy visszamenőlegesen terhesebbé vált-e a helyzet*,
- b) a Tv. *megállapít-e jogi felelősséget* olyan, a kihirdetését megelőzően tanúsított magatartásért, amely a törvény hatálybalépését megelőzően nem volt jogsértő,
- c) illetőleg a hatályba léptető rendelkezés eredményeként a Tv. új, korlátozó rendelkezései *már létrejött, lezárt anyagi jogi jogviszonyokban idéztek-e elő változást*,
- d) érvényesül-e az a már Peschka Vilmosnál megfogalmazott kitétel, mely szerint a jogszabálynak két ontológiai feltétele van: az *alternativitás* (cselekvési lehetőségek közötti választás) és a *társadalmi szintű megismerhetőség*.¹¹ Azaz: megvan-e a cselekvési lehetőségek közötti választás, ha valamely indokra (akár tisztességtelenségre) hivatkozással visszamenőlegesen meg lehet változtatni jogviszonyokat, és ilyen esetben van-e bármilyen értelme vagy szerepe a „társadalmi megismerhetőségnek”.

Az a) pontban megfogalmazott kérdésre a válasz könnyűnek tűnik; mivel a Tv. 1. § (1) bek.-ben határozza meg *tárgyi hatályát* (alkalmazhatóságát), amikor kimondja, hogy e törvény a 2004. május 1. napja és az e törvény hatálybalépésének napja¹² között kötött fogyasztói kölcsönszerződésre terjed ki. A laikus ember számára is szembeűnő, hogy több évvel ezelőtti időpont szerepel a törvényben. Tehát az biztos, hogy a Tv. a kihirdetését megelőző időre

¹⁰ Az ABh. nem tartotta megalapozottnak a bírói indítványt e követelmény vonatkozásában (sem).

¹¹ Vilmos Peschka: The Retroactive Validity of Legal Norms. Acta Juridica Hungarica, 1999/1-2. 9-15.o.]

¹² 2014. július 26-ig

állapít meg szabályokat, azonban, hogy azok kötelezettségek-e vagy sem, azt már részletesebben kell körbejárni.

A Tv. 4. § (1) bek. szerint az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó fogyasztói kölcsönszerződés vonatkozásában *vélelmezni kell, hogy tisztességtelen* az annak részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő *szerződéses kikötés* – az egyedileg megtárgyalt feltétel kivételével –, *tekintettel arra, hogy az nem felel meg* 4. § (1) bek. a)-g) pontjában¹³ található elveknek. Tehát valamely helyzet visszaható hatállyal történt *hátrányosabbá tételéről* van szó: ha nem felel meg a szerződéses kikötés a követelményrendszernek, abban az esetben – szankcióként – semmis. Ha a Tv. és kritérium-rendszere akkor hatályban lett volna (illetve „élt” volna a jogalkalmazás által), nyilvánvaló, hogy a bankok és más pénzügyi intézmények e kötelezettségnek eleget tettek (megfeleltek) volna, hogy szerződéseik utólag ne legyenek megtámadhatók.¹⁴

A b) kérdésre meg is adtam a választ az előbb mondottakkal, ugyanis a Tv. a pénzügyi szervezetek jogi felelősségét azzal állapítja meg, hogy felállítja a (megdönthető) vélelmet továbbá szankcióját – ha szerződéses kikötései tisztességtelenek –, a semmisséget, így befolyásolva – a per végén hozott ítélet által – a magánszeméllyel való jogviszonyát.

A c) kérdésnél abból indulok ki, hogy megkötött szerződések vannak, melynek alanyai; a pénzügyi intézmények és a magánszemély fogyasztók. A szerződések jogi szabályozására a Ptk.¹⁵, mint *lex generalis* és a Hpt.¹⁶ – különös szintű norma – vonatkozó rendelkezései irányadók. A Ptk. 205. § (1) bek.-e értelmében, a *szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre*. E szerint a szerződések aláírásával anyagi jogviszonyok¹⁷ (fogyasztói kölcsönszerződések) jöttek létre és *a szerződésből kötelezettség keletkezett a szolgáltatás teljesítésére; jogosultság a szolgáltatás követelésére*¹⁸. Ha az új Ptk. 6:63. § [A szerződés létrejötte és tartalma] alcím alatti (1) bek.-ét veszem alapul, a szerint is; a szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre. A szerződés,

¹³ Terjedelmi okok miatt csak az elvek elnevezését idézem: az egyértelmű és érthető megfogalmazás elve; a tételes meghatározás elve; az objektivitás elve; a ténylegesség és arányosság elve; az átláthatóság elve; a felmondhatóság elve; a szimmetria elve.

¹⁴ Ugyanis a Ptk. 234. § (1) bek. szerint a semmis szerződés érvénytelenségére – ha a törvény kivételt nem tesz – bárki határidő nélkül hivatkozhat (részleges érvénytelenség esetén is).

¹⁵ A szerződések megkötésekor hatályos régi Ptk.

¹⁶ A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény.

¹⁷ Az AB – korábbi gyakorlatában – a „létrejött jogviszonyok” alatt az anyagi jog alapján létrejött, anyagi jogi jogviszonyokat értette és e jogviszonyok védelme érdekében állapított meg alkotmányellenességet a visszaható hatályú jogalkotás tilalmának sérelme miatt

¹⁸ Ptk. 198. § (1) bek.

egy a kötelemfakasztó tények sorából; a kötelelem pedig *Ptk. 6:5. § [A jognyilatkozat hatályosulása]* (1) bek.-e alapján a *jelenlevők között tett jognyilatkozat nyomban hatályossá válik*. Következésképpen a szerződésmegkötésének pillanatában már hatályossá váltak (volna) a fogyasztói kölcsönszerződések az új *Ptk.* (2013. évi V. törvény) rendelkezéseinek interpretációja alapján is.

Tehát a Tv. új jogi keretet húz rá a szerződés – általános szerződési feltételeinek – tartalmi követelményeire, azaz a már létrejött, olykor lezárt¹⁹ anyagi jogi jogviszonyokban idéz elő változást. Álláspontom szerint a *Tv.* már lezárt viszonyokat is újraindít, és új szempontok alapján újraértékeli.

E pontnál a *Hpt. időszakonkénti szabályozásáról* is beszélnem kell, ugyanis egy fokozatosan szigorodó tendencia figyelhető meg a fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatban. A régi *Hpt. 210. § (3) bek.*²⁰ szerint az ügyfél számára kedvezőtlen kamatmódosításra (díjra vonatkozó módosításra stb.) – azaz hátrányos, egyoldalú szerződésmódosításra – csak akkor kerülhet sor, ha azt az ÁSZF külön pontban, egyértelműen lehetővé teszi, mely ún. egyoldalú kógens feltételnek minősül, amelyet, ha teljesít a bank, biztos lehet abban, hogy a kikötés nem ütközik jogszabályba (*Hpt.-be*).

2009. augusztus 1-jétől a szabályozás két lépcsőben szigorodott, majd 2010. január 1-jétől tovább módosult a 210. §²¹. Emellett a szerződéses kikötésekre vonatkozó feltételeket 2011. november 15-től és 2012. december 9-től szintén módosították. Kihangsúlyozandó, hogy a szabályozás fokozatos volta miatt 2009. augusztus 1. napját megelőzően a fogyasztóra hátrányosan bármely szerződési feltétel, ezt követően csak a kamatra, díjra, költségre vonatkozó rendelkezések voltak módosíthatók egyoldalúan. Ez alapján látható, hogy a *Hpt.* az egyoldalú szerződésmódosítás törvényi feltételeit időben eltérő módon és részletességgel rendezte. Következtetésképp elmondható, hogy a vitássá tett időszakot nem lehet egységesnek és homogénnek tekinteni, a jogszabályi környezet (2009. aug. 1-je, 2010. jan. 1-je után, valamint a 2011. nov. 15-e és 2012. dec. 9-e után 2014. július 26-ig bezárólag) állandó mozgásban volt. A *Tv.* mégis ezt teszi. Az AB ezt figyelmen kívül hagyva – többségi álláspontjában – azt állapította meg, hogy a *Tv. nem alkotott új anyagi jogszabályt visszamenőleg, hanem az érintett időszakban mindig is hatályban volt anyagi jogszabálynak*

¹⁹ Például ha megszűnt teljesítés folytán.

²⁰ A *Hpt.* 2009. augusztus 1-je előtti állapota.

²¹ *Hpt. 210. § (3) bek.* A módosítás lényege, hogy az ügyfél számára kedvezőtlenül kizárólag a kamatot, díjat vagy költséget lehet egyoldalúan módosítani. Az egyoldalú módosítás jogát a hitelező akkor jogosult gyakorolni, ha a módosításra okot adó objektív körülmények tételes meghatározását a szerződés tartalmazza, valamint a hitelező árazási elveit írásban rögzítette.” A (4)–(14) bek. az árazási elvekkel szemben támasztott tartalmi követelményeket és a módosítás egyéb szabályait határozza meg.

az európai és a magyar bírósági gyakorlat által kidolgozott és kötelezően alkalmazandóvá tett (azaz az anyagi jog értelmezésének pontosításával eleve az anyagi jog részévé vált) értelmezését²² foglalta a Tv.-be, emelte jogszabályi szintre.²³ Ezt törekszik igazolni Sulyok alkotmánybíró is, miszerint a Tv. elvei már korábban is megjelentek. Kérdésem pusztán annyi, hogy ha ezek az elvek már korábban is ennyire egyértelműen jelen voltak, miért volt szükség megerősítésükre, új formában való megfogalmazásukra?

Az AB álláspontjával szemben áll az a vélemény is, miszerint a Tv. nemcsak a bírói gyakorlat kodifikálása a jövőre nézve, hanem a bírói gyakorlatnak a kiterjesztése is, és ezen keresztül a Hpt. 2010. január 1-jétől (részben már 2009. augusztus 1-jétől) hatályos, értelmezett szabályainak a visszavetítése a korábban létrejött általános szerződési feltételekre és szerződésekre²⁴. Továbbá sem a 2/2012. PK véleményben, sem pedig a 2/2014. PJE²⁵ határozatban nincs szó arról, hogy az egyoldalú szerződésmódosítás tisztességtelenségének az egyes, PK véleményben megjelenő szempontjait a 2004. május 1-jét követően létrejött valamennyi általános szerződési feltételre, ennek nyomán valamennyi szerződésre, általánosan alkalmazni kellene.²⁶ A jogegységet biztosító említett eszközök általános, 2004. május 1-jétől való közvetlen alkalmazásának lehetőségét a Tv. teremti meg.²⁷

*A „peschakai kérdésre” (d) pont) a válasz egyszerű logikai következtetéssel megválaszolható. Mivel a 2014. évi XXXVIII. törvény 2004. május 1-jétől írja elő, hogy a szerződéses kikötések az immanens elveinek meg kell feleljenek (különben tisztességtelenek); ezért a pénzügyi intézmények számára 2004. május 1. és 2014. július 26-a között nem adatott meg a cselekvési lehetőségek közti választás. Ugyanis a Tv.-ben taxatív felsorolt valamennyi elv a magyar jogrendszerben korábban *jogszabályi szinten*²⁸ *nem jelent meg*²⁹, illetőleg a*

²² Kiss László különvéleménye: [289] 11. Bizonyíthatónak látom magam is, hogy a Tv. – az igazságügyi miniszteri állásfoglalással ellentétben – nem a polgári jogi érvénytelenség fogalmát tölti ki tartalommal, hanem a régi Ptk. 209. § (1) bek.-ben, majd az új Ptk. 6:102. § (1) bek.-ben rögzített definíciótól független, új meghatározást adott a tisztességtelenségnek.

²³ ABh. [103]

²⁴ Paczolay Péter különvéleménye, [347]

²⁵ Ezek a bírósági jogegységet biztosító eszközök a bíróságoknak szólnak, és a konkrét – de folyamatban lévő vagy ezt követően indult – perekben alkalmazandók.

²⁶ Ezzel ellentétben az ABh. [98] szerint ...A tisztességesség mércéje nem változott, pusztán jogszabályban is rögzítésre került az, ami korábban is (a régi Ptk., és a bírói gyakorlat, valamint az Irányelv alapján) eleve követelmény volt. A régi (és az új) Ptk. rendelkezései, valamint a Kúria által kialakított elvek alapján a kérdéses szerződési kikötések tisztességességének a megítélésén a Tv. nem változtatott, hanem csak a generálklauzula törvényi keretén belül annak – *ab ovo* meglevő – tartalmát határozta meg differenciáltan. Megjegyzés: szigorodott a bírói gyakorlat miatt.

²⁷ Paczolay Péter különvéleménye [345], [346]

²⁸ Vö.: ABh véleménye: hatályos jog értelmezésének kodifikálása.

jogszabályok által korábban szabályozott elvekről rendelkező jogszabályok (Hpt. vonatkozó rendelkezései és a 275/2010. (XII. 15.) Korm.rendelet³⁰ szabályai) a Törvény által megjelölt *teljes időtartam alatt nem voltak hatályosak*. Az is egyértelmű, hogy a Tv. esetében, mely 2004. május 1-jétől szabályozza a szerződéses kikötések minőségét (tisztességes/tisztességtelen) nem volt a társadalmi szintű megismerhetőségre potenciál.

Az AB határozat álláspontja szerint a jelenlegi feltételek *kezdetől fogva* levezethetők voltak az általános jogszabályi rendelkezésekből³¹, melyeket *utólag foglaltak* (2/2012) PK véleménybe, (2/2014) jogegységi határozatba, (2014. évi XXXVIII. törvény) jogszabályba. Az AB okfejtése mentén az feltételezhető, hogy a szerződést megkötő felek feladata lenne a jogértelmezés, mert az elvek *ab ovo* levezethetők voltak az általános jogszabályi környezetből.³² Szemben a többségi állásponttal amellet érvel Paczolay Péter, hogy „a Tv. csak a bírói gyakorlatban meglévő egyes elemeknek a *kombinációja*, amely a PK vélemény és a jogegységi határozat (továbbá a 93/13/EGK irányelv) jogalkotói értelmezését jeleníti meg” [348].

2. Az AB gyakorlata szerint a jogállamiság fogalma magában foglalja *a jogbiztonság* követelményét, egyben pedig azt, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek. A jogbiztonság az egyes jogintézmények működésének *kiszámíthatóságát is* megköveteli; az AB pedig *a kiszámíthatóság* és az előreláthatóság követelményéből vezette le a *viisszamenőleges hatályú jogalkotás tilalmának* alkotmányos elvét [34/1991. (VI. 15.) AB határozat; 11/1992. (III. 5.) AB határozat; 25/1992. (IV. 30.) AB határozat; 28/1992. (IV. 30.) AB határozat; 4/1992. (I. 28.) AB határozat].

A 25/1992. (IV. 30.) AB határozatban megállapította, hogy a jogbiztonság megköveteli, hogy az állampolgárok jogait és kötelességeit a törvényben megszabott módon kihirdetett és bárki számára hozzáférhető jogszabályok szabályozzák, meglegyen *a tényleges lehetőség arra, hogy a jogalanyok magatartásukat a jog előírásaihoz tudják igazítani, ennek érdekében a jogszabályok a kihirdetésüket megelőző időre nézve ne állapítsanak meg kötelezettséget*,

²⁹ Kiss László különvéleménye [281] 6. pont: „Ezek a kritériumok 2004. május 1. napja és a törvény hatályba lépésének napja között nem voltak sem ilyen formában, sem ilyen tartalommal tételezve és akár belső jogi (ide értve a 2/2014. PJE-t), akár uniós jogszabályban és joggyakorlatban meghatározva, de ezeknek a kritériumoknak még a jogirodalmi forrása sem volt felelhető az adott időszakban.”

³⁰ Lakáscélú kölcsön esetén.

³¹ ABh.: Sőt, a Ptk.-nak, mint *lex generalis-nak* a tisztességessegre vonatkozó generálklauzuláját a *lex specialis-nak* minősülő ágazati törvények konkretizálják.

³² 2006-ig nem voltak perek, nem volt bírósági gyakorlat 2011-ig.

*illetőleg valamely jogszerű magatartást visszamenőleges érvénnyel ne minősítsenek jogellenesnek.*³³

Az AB szerint a jogbiztonság megköveteli *a megszerzett jogok védelmét* is, illetve *a teljesedésbe ment, vagy egyébként véglegesen lezárt jogviszonyok érintetlenül hagyását*, valamint *a múltban keletkezett, tartós jogviszonyok megváltoztathatóságának alkotmányos szabályokkal való korlátozását*. A Tv. 1.§-ának (6) és (7) bek. azonban utólag a több mint öt éve nem érvényesített követelések vonatkozásában is lehetővé teszi a szerződő felek jogérvényesítését az elévülési szabályok módosítása nélkül, a régi Ptk. szabályainak normatív értelmezésével. Azzal, hogy a Tv. 4. § (1) bek. új jogszabályi semmisségi kritériumokat határoz meg *hosszú ideje hatályban lévő szerződéses rendelkezések tekintetében, valójában a szerződéskötés időpontjára visszamenő hatállyal* az Országgyűlés jogalkotói hatalmánál fogva alakító módon változtatta meg a felek szerződéses (*lezárt*) viszonyait.³⁴ Kiss László emellett kifejti, hogy a visszaható hatály vizsgálatánál, a mérlegelés elvégzésekor a „jog-joggal vetendő össze” követelménye alól nem adható felmentés (még alkotmányos cél elérése érdekében sem), mert minden rés, amit ezen az elven nyitni engedünk, korlátlanul tágítható. Ilyen érvelés alapján *ad absurdum* akár odáig is eljuthatnánk, hogy a néplélekre hivatkozással teszünk kérdéssé már *lezárt, illetve teljesedésben és folyamatban levő jogviszonyokat* [284].

Megjegyezném: a témakörben született Abh. szerint a *Tv. új jogszabályi környezetet – visszaható hatállyal – nem teremtett*. Ezzel – a korábban mondottak alapján – nem érték egyet, főként, mert lezárt viszonyok is ismételten megnyitásra és új szabályok alapján való újraértékelésre kerültek.

Zárszóként – egyben válaszként – egy idézettel szeretném befejezni ezt a részt:

„A Tv. – azzal, hogy a 2004. május 1-jétől 2009. augusztus 1-jéig hatályban volt általános szerződési feltételeket és az ezeken alapuló szerződéseket is a hatálya alá vonja – túlmegy a bírósági gyakorlaton, új követelményeket, új mércét érvényesít a fogyasztói kölcsönszerződések egyoldalú módosítására, vagyis valódi visszaható hatállyal szabályoz.”³⁵

³³ A régi és jelenleg hatályos, a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 2. § (2) bek.; „jogszabály a hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terhesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.”

³⁴ Kiss László különvéleménye [287]

³⁵ Paczolay Péter különvéleménye [353]

3. A jogállamiság elvének sérelme - az egyes normák egyértelműségének és az egyes jogintézmények működése kiszámíthatóságának követelménye³⁶

a) Az egyértelműség és kiszámíthatóság követelménye az AB gyakorlatában – ahogy már volt szó róla – a jogállam és a *jogbiztonság* elvéből ered [pl. 9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 65-66.; 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77, 81-82.; 28/1993. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1993, 220, 225.].

b) Itt jelezném azt a tényt, hogy egyes, a témában adott jogegységi határozatok is –, melyek nem bizonyulnak egyértelműnek – tárgyai lehetnek az AB vizsgálatának. A bíró indítványában³⁷ a Ptk. 239/A. §-a alapján a szerződés érvénytelenségének (részleges érvénytelenségének) megállapítása iránt indított perekről szóló 5/2013. PJH 3. pontja, és a deviza alapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerült egyes kérdésekről szóló 6/2013. PJH 4. pontja *alaptörvény-ellenességének megállapítását is kérte az AB-tól*. Tette ezt arra hivatkozással, hogy a *jogegységi határozatok nem biztosítják a bíróságok jogalkalmazásának egységét, mert ellentétes irányutatást adnak (azaz az egyértelműség és a kiszámíthatóság követelményével ütköznek)*. Tekintettel a 9/1992. (I. 30.) AB határozatra, amely kimondja, hogy a jogintézmények tartalmi kiszámíthatóságát a jogállamban különféle – többek között jogegységi – eszközök szolgálják, nem lehetne meg még a lehetősége sem, hogy a jogalkalmazás során efféle ellentételezések alakuljanak ki az eljáró bíróságban, főleg, ha ekkora társadalmi érintettsége van a kérdéskörnek. Az AB álláspontja az *azonos szintű jogszabályok közötti valós vagy vélt kollíziójával* kapcsolatosan – a 35/1991. (VI. 20.) AB határozatban elvi érveléssel kimondottak szerint – az, hogy „meghatározott életviszonyok, illetőleg tényállások ellentétes – vagy az értelmezéstől függően ellentétes – törvényi rendezése önmagában nem jelent alkotmányellenességet”. Tehát az indítványban sérelmezett két jogegységi határozat önmagában az ütközésük miatt nem alaptörvény-ellenes, azonban már az problémát szült, hogy *nem egyértelmű tételek vannak* a jogegységi határozatokban és így kialakult a jogalkalmazóban az előbb felvázolt paradoxon. Emiatt pedig sérül az egyértelműség követelménye a jogegység atmoszférájában. Ezen túlmenően, az 1. bírói indítvány is rámutatott arra, hogy az előreláthatóság és a kiszámíthatóság a jogalkalmazók irányában is alkotmányos elvárás a jogi normák értelmezése során (Alaptörvény 28. cikk).

³⁶ Az AB ebben a vonatkozásban is elutasította az indítványt.

³⁷ III/00528/2014 ügyszámon nyilvántartott indítvány.

Mindazonáltal a Tv. 4. § (1) bek.-ben tételezett „tisztességtelenségi kritériumok” normatív jellegét megerősítve a Tv. 11. § (1) bek.-e, amely szerint „[a] bíróság *kizárólag azt vizsgálja*, hogy a pénzügyi intézmény által tisztességesnek tartott szerződéses kikötés a 4. § (1) bek.-e szerint tisztességes-e”. Ez *ellentmond*, kollízióban áll a korábbi és a hatályos Ptk. normáival és az azok alapján kialakított bírósági gyakorlattal: ezek szerint hasonló esetekben az ügylet *összes körülményeit vizsgálni kell* a rendesbíróságoknak. Ez a tény – tekintve, hogy *azonos jogforrási szintű normák közötti kollízió áll fenn* – önmagában okot adhatna a megsemmisítésre, mivel ellentétes a jogbiztonság elvén *túl további alaptörvényi szabályokkal* is. [Először erre lásd a 35/1991. (VI. 20.) AB határozatot, ABH 1991, 176–177].³⁸

c) Folytatván az *egyértelműség és kiszámíthatóság* követelményének vizsgálatát, rá szeretnék mutatni, hogy nincs meg a *következetes jogfolytonosság*, ám éppen az adná a jogintézmények működésének kiszámíthatóságát. A jogállamiság egyik fontos alkotóelemét jelentő jogbiztonság pedig megköveteli azt a tényleges lehetőséget, hogy a jogalanyok magatartásukat a jog előírásaihoz tudják igazítani.³⁹

Abból indulok ki, hogy a Tv. 4.§ (1) bek. a)-g) pontja szabja meg (utólag!) azt a követelményrendszert, hogy a szerződéses kikötések, mi alapján tekinthetők tisztességesnek (vélelem felállításával). Erre figyelemmel felmerül a kérdés, hogy miként adatott meg a lehetőség a pénzügyi intézmények számára, hogy magatartásukat a *jog előírásaihoz* igazítsák? Fontos kiemelni a *jog előírását* kifejezést, hiszen 2005-2009 között több állami szerv is elemezte a pénzügyi intézmények „szerződéses gyakorlatát”, melyek kivétel nélkül állították, hogy a bankok *nem járnak el tisztességesen, mégis ennek ellenére* – csupán beszámolók, jelentések, ajánlások születtek (PSZÁF 9/2006-os fogyasztóvédelmi ajánlása; GVH 2005. decemberi Jelentése; GVH 2008. június 20. Beszámolója), azonban ezeknek *nincsen* a jog erejéhez fogható normatív kötelező hatása. Ezek legfeljebb követendő iránymutatásnak tekinthetők, nem előírt szabályozásnak. Nos visszautalván a jog kontinuitásának kérdésére, az én érvelésem és nézőpontom szerint ez nem teljesült és nem is tudott az ajánlások, beszámolók és jelentések által érvényesülni.⁴⁰

³⁸ Kiss László különvéleménye [280]

³⁹ Jat. 2. § (2) bek.: jogszabály a kihirdetését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, és nem nyilváníthat magatartást jogellenessé.

⁴⁰ Kiss László különvéleménye [283]: A hitelt nyújtó pénzintézetek tehát tényleg nem gondolhatták azt, hogy az általuk alkalmazott szerződési feltételek „minden kétséget kizáró módon nem minősülhettek tisztességtelennek”. Erre azonban formális jogi kötőerővel nem rendelkező ajánlások, jelentések, javaslatok, beszámolók, tájékoztatók mutattak „csak” rá, s azok tartalma nem jelent meg jogszabályban.

Ezen a ponton felvethető persze az állam (állami szervek) felelőssége is, hiszen hosszú éveken keresztül semmilyen hatékony lépést nem tettek azért, hogy a mára már akuttá vált társadalmi, szociális és gazdasági probléma és feszültség elkerülhető legyen. Semmi nem akadályozta meg az Országgyűlést sem abban, hogy törvényalkotással kellő időben beavatkozzon a folyamatok alakulásába. Ez a mulasztása pedig annál is inkább szónvá tehető, mivel időben kapott olyan jelzéseket, hogy a kialakult hitelezési gyakorlat komoly társadalmi, szociális és gazdasági problémák forrásává válhat (Kiss László különvéleménye, [282]). Ezzel kapcsolatban megjegyezném, hogy az Országgyűlés ciklikusan működik (kontinuitásról nem beszélhetünk), hiszen adott periódusban más-más politikai érdekek dominálnak és válik azok kifejezőjévé. Nem maga az intézmény – hangsúlyozottan politikai – felelőssége tehát e „mulasztás”, hanem az adott időszakban az Országgyűlés összetételének többségét adó politikai erőké.

d) A 3. bírói indítvány indokolásában olvasható, hogy „az állam jogállásához kapcsolódó, közfeladatot ellátó és az annak gyakorlására alkotmányos eszközökkel felhatalmazott szervezet szabályozását mellőzték, ugyanis a Tv. a Ptk. 3:405. § (2) bek.-re utalással csupán az állam törvényes képviselétéről gondoskodott (Tv. 7. § (2) bek.). A törvényes képviselő kijelölése az állam közhatalmi feladatát ellátó és *az ehhez kapcsolódó jogokkal rendelkező szerv törvényes felhatalmazásának és eljárásának hiányát nem pótolja*, csupán a képviselő perbeli jognyilatkozatainak és cselekményeinek a személyi hatályát érinti. *A Tv. szabályozása hiányos, amely nem egyeztethető össze a normavilágosság követelményével.*

e) A 2. indítványban is találunk kifogást a jogbiztonság sértésére visszavezetett *előreláthatóság és kiszámíthatóság követelményének* tekintetében. Az indítványozó kifejti, hogy a Tv. által szabályozott eljárásban (6. alcímben szabályozott perben) meghozható ítélet tárgyi és személyi hatályához fűződő és jogértelmezéssel fel nem oldható kétségek miatt *(bizonytalan jogerő problémája, ítélet személyi és tárgyi hatálya a jövőre nézve bizonytalan értelmezési kérdéseket vet fel)* a Tv.-nek a bírósági eljárásra vonatkozó valamennyi szabálya (6. §-a, és 7. §- 15. §-ig) sérti a jogállamiságból fakadó jogbiztonság alkotmányos elvét [Alaptörvény B cikk (1) bek.]. Már az önmagában probléma, hogy egy ítéletnek bizonytalan jogereje lehet, mivel kérdés, hogyan válik akkor végrehajthatóvá, hogyan lehetne ezt kiszámíthatónak tekinteni, mind a banknak, mind a fogyasztó számára. Az pedig, hogy egy ítélet személyi és tárgyi hatálya a jövőre nézve bizonytalan értelmezési kérdéseket vet fel, szintén jelentősen sérti a kiszámíthatóság által a jogbiztonság elvét.

f) A fentiekkel összhangban még megemlíthető, hogy az 1. indítványozó szerint a Tv. 1. § (2) bek. abban a tekintetben a normavilágosság követelményébe ütköző, hogy a „nem kell alkalmazni” fordulat nem zárja ki határozottan a Tv. alkalmazásának lehetőségét (Ad1.). Továbbá sérelmesnek véli a Tv. 1. § (1) bek.-t, mely nem határozza meg egyértelműen, hogy mely szerződések tartoznak a „deviza alapú szerződések” fogalmi körébe (Ad2.).

Ad1. Az AB vizsgálatát az *indítvány benyújtásakor* hatályos szöveg tekintetében folytatta le, „nem kell alkalmazni” fordulatot elemezte, mely során megállapította, hogy nem kiszámíthatatlan és nem túlzottan általános megfogalmazású, így nem eredményez jogbizonytalanságot. Indokolása ekképp hangzik: a „tilos alkalmazni” helyett a támadott jogszabályi rendelkezés „*nem kell alkalmazni*” fordulata is kizárja, hogy a Tv. alkalmazható legyen azokra a fogyasztói kölcsönszerződésekre, amelyek teljesítésére irányuló kötelezettség végtörlesztés, vagy a fogyasztói kölcsönszerződés fedezetéül szolgáló ingatlannak az állam által történő megvásárlása következtében megszűnt.⁴¹ Azonban a „nem kell alkalmazni” fordulat mégis csak félreérthető, ugyanis kétféleképpen értelmezhető; nem kell alkalmazni, *tehát tilos*; vagy nem kell alkalmazni, *de figyelembe vehető*. Számomra továbbra is félreértésre vezethet, nem értelmezhető világosan, eltérő interpretációra ad módot. Ugyanakkor megjegyzendő tény, hogy a jogalkotó észlelte, illetve érezhette a Tv. 1. § (2) bek.-ben lévő „csorbát”, mivel a 2014. évi XL. törvénnyel módosította is ezt a bek.-t.

Ad2. Az AB többségi álláspontja akként indokolja a Tv. alkotmányosságát a felvetett kérdés körében, hogy a Tv. tárgyi hatályát, egyfelől a Tv. 1. § (1) bek.-e határozza meg, másfelől a Tv2.⁴² beiktatott (1a) bek.-e egészíti ki.⁴³ Ez ellentétben áll azzal, hogy az AB az alkotmányossági vizsgálatot az *indítvány benyújtásakor (2014. 09. 08) hatályos szöveg tekintetében folytatta le (Tv2. 2014. 10. 15. naptól hatályos)*.⁴⁴ Továbbá a [123] bekezdésben láthatóan, az AB megítélése szerint a „deviza alapú” szerződések tömegesen jöttek létre, lényegük *közismert*, az ilyen szerződés fogalmát a jogalkotó rögzíti⁴⁵, és az nem minősül

⁴¹ ABh. [117]

⁴² A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (a továbbiakban: Tv2.)

⁴³ A jogalkotó a Tv2.-vel beiktatta az 1. § (1a) bek.-t, mely a – bírói indítvány által hiányolt – deviza alapú szerződések fogalmi körét tartalmazza.

⁴⁴ ABh. [115]

⁴⁵ ABh. [121]: a „deviza alapú” szerződés fogalmát számos jogszabály használja, definíciót azonban – a vizsgált Tv.-n kívül – csak két hatályos jogszabály, – a régi Hpt.-vel megegyezően – a Hpt. [267. § (1) bek.], illetve a

eleve értelmezhetetlennek, ugyanis akkor lehetne megsemmisíteni a sérelmezett Tv.-i rendelkezést, ha az eleve értelmezhetetlen. Ezt az alkotmánybíróági érvelést és megfogalmazást kissé pontatlannak találom, ugyanis a közismertség nem garancia az egységes jogértelmezésre és így a normavilágosságra sem. Azonban utalni szeretnék a 6/2013. PJE indoklásának III. 1. pontjára, mely próbát tesz egy átfogó definíció körvonalazására, így eleve nem válik értelmezhetlenné a fogalom.

4. A hatalommegosztás elvének tiszteletben tartása

a) A 2. indítványban az indítványozó kifejti, hogy „a jogalkotás, végrehajtás és igazságszolgáltatás egyaránt az államot megillető közhatalmi jogosítvány, ezért külső polgári jogviszonyban a bíróságok előtti eljárásban egységesen fellépő és *nem meghatározott közfeladatot teljesítő állami szervezet szerepvállalása súlyosan sérti a hatalommegosztás elvét*, így a Törvény 7. § (2) bek. ellentétes az Alaptörvény C) cikk (1) bek.-ével.” Ezzel az indokkal nem értek egyet, ugyanis a Tv. meghatározza, hogy a Magyar Állam alperes ellen kell megindítani a speciális pereket, azonban 7. § (2) bek. második fordulata hozzáteszi, hogy a képviselőre az új Ptk. 3:405. § (2) bek.-t kell alkalmazni; amely kifejti, hogy az államot a polgári jogi jogviszonyokban az *állami vagyon felügyeletéért felelős miniszter képviseli*. Ez eleget tesz annak a feltételnek, hogy szervezete útján létesítse a jogviszonyt, perbe lépjen a képviselője útján. Nem látok tehát hatalommegosztási problémát a Tv. e rendelkezésében. Azonban az már más lapra tartozik, hogy a Tv. a Ptk. 3:405. § (2) bek.-re utalással csupán az *állam törvényes képviseléről* gondoskodott (Tv. 7. § (2) bek.). A törvényes képviselő kijelölése az állam közhatalmi feladatát ellátó és az ehhez kapcsolódó jogokkal rendelkező szerv törvényes felhatalmazásának és eljárásának hiányát nem pótolhatja.

b) Az indítvány alábbi érvelését viszont helytállónak találom. Figyelemmel az AB-nak a jogerős bírósági döntések hatályát érintő megállapításaira is, a másodfokú bíróság álláspontja szerint „a jogállamban működő igazságszolgáltatás, mint önálló hatalmi ág hatáskörébe tartozó polgári peres eljárás útján védett alanyi jogok fennállásába vetett bizalmat a jogerő áttörése olyan mértékben megrendíti, hogy a törvényalkotásnak e bírósági döntések végleges hatályába történő beavatkozása a hatalommegosztás elvét súlyosan sérti [Alaptörvény C) cikk (1) bek.]”

Az ABh. az ítéletábrái (2., 3., 4. számú) indítványokkal nem foglalkozott, mivel normakontroll eljárása csak a törvényszéki indítványok elbírálására terjedt ki. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy az 1. indítványozó is hivatkozik a hatalommegosztás elvének sérelmére, *melyre érdemi reakció az indokolásban nincs*. Lévay Miklós különvéleményében írt áttételesen a hatalommegosztás sérelméről; [323]... ha a bírói eljárás formális⁴⁶, a tényleges döntési jogkör bíróságon kívüli szervezet (hatalmi ág) kezébe kerül át, ami nemcsak a bírói függetlenséget biztosító alaptörvényi rendelkezést sérti, hanem az Alaptörvény C) cikkében foglalt hatalom-megosztás elvével is ellentétes.

5. A tisztességes eljárás követelménye⁴⁷ és a törvény előtti egyenlőség (egyenlő bánásmód) megvalósulása

a) Az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bek. kimondja, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan *bíróság tisztességes* és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül *bírálja el*; a XV. cikk (1) bek. a *törvény előtti egyenlőség elvét* deklarálja. „A jog mindenkit egyaránt kötelez, mindenkire egyaránt alkalmazandó.”⁴⁸ Jelentéstartalma; kiterjesztő értelmezésben „mely felöleli mind a jogalkalmazással, mind a jogalkotással szembeni egalitárius (egyenlőségi) követelményeket. A törvény előtti egyenlőség bizonyos eljárási garanciákat követel meg (például a felek perbeli pozíciója legyen egyenlő), másfelől a részrehajlás nélküli jogalkalmazás követelménye tartozik ezen elv fogalmkörébe.”⁴⁹

Az elemzésem kiindulópontja az indítványok által megfogalmazott álláspontok ismertetése, majd értékelése.

Az indítványi elemek egy része

- a) az eljárásra előírt – az indítványozó megítélése szerint rendkívül rövid – Tv.-i határidőkben látta a hatékony jogvédelem sérelmét, továbbá

⁴⁶ Lévay Miklós különvéleménye [317] - [323]

⁴⁷ Az AB [143] rámutat arra, hogy a tisztességes eljárás mércéjét nem a Pp. általános eljárási szabályai képezik. Kétségtelen tény, hogy a Pp. eljárási szabályai általánosságban megfelelnek a tisztességes eljárás alaptörvényi követelményének. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy kizárólag az ilyen vagy ehhez hasonló szabályok által lefolytatott eljárás minősülne tisztességesnek. Az eljárás tisztességességének a kérdése az eljárásokra vonatkozó szabályrendszer egészének a vizsgálata alapján dönthető el.

⁴⁸ Kovács Krisztina: II. Hátrányos megkülönböztetés tilalma In. Halmai Gábor-Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi Jogok. Osiris, Budapest, 2003, 366. o.

⁴⁹ Györfi Tamás - M. Tóth Balázs: A diszkrimináció tilalma In. Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja 2. Századvég, Budapest, 2009, 2512. o.

- b) a fegyveregyenlőség elvének sérelmét állítja,
- c) másfelől egyes speciális eljárási szabályok miatt (a kézbesítési vélelem megdöntésének kizártsága, az illeték az általánosnál magasabb összege) támadja a Tv. egyes rendelkezéseit,
- d) végül a folyamatban levő perek felfüggesztése álláspontja szerint a törvényes bírótól vonja el az ügy eldöntésének a lehetőségét.

a) A 3. kérelem indítványozója rávilágít (ahogyan az 1. indítvány is teszi), hogy a Tv. túlzottan szoros határidőket szab és ez miként sérti a hatékony jogvédelmet, nehezíti a bíró *érdemi* döntéshozatalát.⁵⁰ A törvény által szabályozott eljárásban

- a) a tárgyalást legkésőbb a keresetlevélnek a bírósághoz érkezésétől *számított nyolcadik napra* kell kitűzni, amely
- b) egy alkalommal *hét napra halasztható el*,
- c) míg az elsőfokú bíróságnak a keresetet *harminc napon belül* kell elbírálnia [Tv. 9. § (3) bek., 10. § (2) és (4) bek.].

Az indítványozó véleménye szerint „ezekből a határidőkből egyértelműen megállapítható, hogy a bizonyítási eljárás lefolytatása kizárólag okiratok szolgáltatására szorítkozhat, mert a Pp. 166. § (1) bek.-ben felsorolt további bizonyítási eszközökre vonatkozó bizonyítás elrendelése a bíróság részére előírt határidők betartását veszélyezteti, de többnyire lehetetlenné teszi.”⁵¹ Az előbb elmondottak alapján a bíró további következtetése az, hogy a jogalkotó az eljárási határidők szabályozásával nem a bizonyítási eszközök bizonyító erejét korlátozta, hanem a Tv.-ben pontosan meghatározott bizonyítandó tény alátámasztására alkalmas bizonyítási eszközök *szolgáltatásának lehetőségét* zárta ki a polgári peres eljárásból.

Az AB válasza e „vádpontra” voltaképp annyi, hogy a vizsgált speciális tárgykörben alkalmazott *különösen* rövid határidők egyik lényeges indoka a jogbiztonság, illetve az e szabályok hiányában hosszú ideig fennálló, a fogyasztókat terhelő jogérvényesítési nehézségek kiküszöbölése.

⁵⁰ ABh. [142]: Az AB értelmezésében tehát a tisztességes eljáráshoz fűződő jog körébe tartozik a hatékony bírói jogvédelem követelménye, amely szerint a jogi szabályozással szemben alkotmányos igény, hogy a perbe vitt jogokról a bíróság érdemben dönthessen. Önmagában a bírói út igénybevétele formális biztosítása ugyanis nem elegendő az eljárási garanciák teljesedéséhez, hiszen az alkotmányos szabályban előírt garanciák éppen azt a célt szolgálják, hogy azok megtartásával a bíróság a véglegesség igényével hozhasson érdemi döntést.

⁵¹ Uo.

Érvelése alátámasztására a *választási eljárásokban irányadó határidők* közti párhuzammal élve azt állapította meg, hogy az eljárás lefolytatására szűk, de elegendő idő⁵² állt rendelkezésre, ezért a Tv. speciális törvényi határidőkre vonatkozó rendelkezései nem ütköznek az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.-be.

Ezzel ellentétben Juhász Imre párhuzamos indokolásának [224] bekezdésében arra hívja fel a figyelmet, hogy szükségesnek tartotta volna az indokolás [165]–[166] bekezdéseiben a választási eljárások vonatkozó szabályaira történő hivatkozás teljes elhagyását, mivel a *nemperes* eljárások nem szolgálhatnak hivatkozási alapul egy polgári peres eljárás szabályainak alkotmányossági vizsgálata tekintetében. Az álláspont elgondolkodtató, ugyanis ha elhagyjuk a választási eljárásra vonatkozó érvelést, akkor *az AB elutasító döntése mögött nem áll részletes indokolás*. Az ellenpólushoz kapcsolódva Lévay Miklós különvéleményében – az indítványozó véleményével egyetértvén – azt nézetet képviseli, hogy az AB által vizsgált Tv. az egyes ügyekben eljáró bírák számára nem biztosítja – és a bíró rendkívül szűk időkeretek között kénytelen felkészülni, dönteni – a függetlenségük kiteljesítéséhez szükséges eszköztárat, amely ebben a megközelítésben a tisztességes eljárás követelményének sérelmét okozza. *Különösen sérti az eljárás tisztességes voltát* az, ha a jogalkotó úgy telepít bizonyítási kötelezettséget a felekre, hogy *az eljárás módjára vonatkozó további szabályok elzárják őket a hatékony bizonyítási eszközök igénybevételének lehetőségétől* [19/2009. (II. 25.) AB határozat, ABH 2009, 146, 157].

b)/1. Meglátásom szerint a Tv.-i szabályozás a *fegyverek egyenlőségének elvét*⁵³ is sérti, mivel a felperestől elvonja és beszűkíti a „jogvédelmi eszközök” használatának körét. Azért a felperes perbeli pozícióját válik ezáltal hátrányosabbá, mert az ő kötelezettsége a bizonyítás, így az alperesnek a védekezési taktikája csupán a felperes kérelmeinek vitatásából állhat (hiszen bizonyítania nem kell semmit, számára nem sérelmes a bizonyítási lehetőségek szűkössége).

Az 1. indítványozó álláspontja szerint a Tv. egyes rendelkezései sértik az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt *Egyezmény 6. cikkét is (tisztességes eljárás,*

⁵² ABh [167]:...a jogalkotó úgy döntött, hogy szigorú és szűk, de általánosságban nem teljesíthetetlen eljárási határidőket vezet be az ilyen perek mielőbbi befejezésére.

⁵³ 15/2002. (III.29.) AB határozat, 6/1998. (III.11.) AB határozat: a polgári eljárásban mindkét félnek (illetve az egyéb peres résztvevőnek) összeegyeztethető, azaz nagyságrendileg azonos súlyú és hatású jogokat és lehetőségeket kell biztosítani az eljárás során.

fegyveregyenlőség elvét).⁵⁴ E körben az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: EJEB) több alkalommal is kifejtette, hogy bár a jogalkotó nincs eleve elzárva attól, hogy már létező jogokat visszamenőleges hatállyal szabályozzon, ugyanakkor a jogállamiság elvéből és a tisztességes eljáráshoz való jogból az következik, hogy a már folyamatban lévő jogvitákba ilyen módon csak *rendkívül nagysúlyú közérdek megléte* esetén lehet beavatkozni. Az EJEB azt is több alkalommal leszögezte, hogy *gazdasági érdekek* és megfontolások *önmagukban nem indokolják a visszamenőleges hatályú jogalkotást*. Az EJEB azonban az ilyen jellegű beavatkozások esetében az Egyezmény 6. cikkének a *megsértését megállapíthatónak* találta (Scordino v. Italy, Cabourdin v. France).

A bírói indítványban – a határidők szűkéről és bizonyítási eszközök kizárásáról szóló indokok alapján – megfogalmazódott, hogy „a bírói döntés csupán formalitássá redukálódik ezekben a perekben”. Ezt az indítványozó egy korábbi AB határozattal támasztja alá, mely szerint „[a] mérlegelést kívánó esetekben az előzetesen elhatározott és mindenki által megismerhető szempontok nélküli döntési jogkör önmagában is a jogbiztonság jelentős sérelmét eredményezi. A mérlegelési szempontok hiánya pedig elvezethet oda, hogy a bírói eljárás pusztán formalitást jelent⁵⁵, s a tényleges döntési jogkör a bíróságon kívüli szervezet kezébe kerül át (azaz, ebben az esetben az Országgyűlésébe, ami egyedi ügyek közvetlen elintézését éri el törvény útján, és ebben a folyamatban a bíróságok szerepe alig több, mint automatikus végrehajtó szerep – az egyedi szempontok vizsgálati lehetőségének kizárása miatt). Az AB álláspontja szerint a bírósági döntéshozatal pusztán formális értelemben vett előírása nem felel meg az alkotmányossági követelményeknek. A lényeg abban áll, hogy a bíróság ténylegesen mit vizsgálhat és mit mérlegelhet a döntés kialakításakor [47/2003. (X 27.) AB határozat]”. Erre a bírói függetlenségnél még visszatérek.

Felmerül a kérdés, hogy *a bíró saját mérlegelését a döntés kialakításakor mire alapozza/hatja, mit vehet számításba*, hiszen a bizonyítási eszközök igénybevételének tárháza lecsökkent az eljárásokban.

⁵⁴ ABh [160] Az AB azt állapította meg, hogy a keresetindításra elegendő idő állt rendelkezésre, ezért a Tv. e támadott rendelkezései nem ütköznek az Egyezmény 6. cikk 1. bek.-be sem, ezért az indítványokat az AB elutasította.

⁵⁵ Lévy Miklós különvéleménye [318]:... a bírósági döntéshozatal pusztán formális értelemben vett előírása nem felel meg az alkotmányossági követelményeknek. A jogviszonyokat véglegesen lezáró bírói eljárás nem szólhat más szervek döntéseinek formális megjelenítéséről.

b)/2. Kihangsúlyozandó, hogy a Tv. *megfordítja a bizonyítási kötelezettséget*⁵⁶ (felperes bizonyítja a feltételei tisztességét, így dőlhet meg a vélelem), amely olyan mintha a büntető eljárásban a terheltnek kellene bizonygatnia az ártatlanságát, pedig éppen fordítva működik: a vádlónak kell a terhelt bűnösségét bizonyítania.

b)/3. A felkészülési idővel kapcsolatos problémák: a Tv. akként szabályoz, hogy a tárgyalást legkésőbb a keresetlevél beérkezésétől számított 8. napra kell kitűzni, és az alperes érdemi ellenkérelmének előterjesztésére határidőt nem szab, így az alperes az érdemi ellenkérelmét a Pp. 138-139. §-ai szerint előterjesztheti az első tárgyaláson is, amelyre a *felperesnek a tárgyaláson – felkészülési idő biztosítása nélkül – kell nyilatkoznia.*

Mindezek alapján az alperesnek legalább 3 nap áll rendelkezésére a keresetlevélre való nyilatkozattételre, azonban a felperes számára a Tv. nem biztosítja az érdemi ellenkérelemmel szembeni *tényleges és hatékony védekezés lehetőségét.* Az egyenlő felkészülési idő biztosításának hiánya *sérti a fegyverek egyenlőségének elvét* (6/1998. (III.11.) AB határozat).

Felperes	Alperes
Tárgyaláson való nyilatkozat tétel	legalább 3 nap áll rendelkezésére
bizonyítási kötelezettség	nem rá hárul
bizonyítási eszközök/ bizonyítékok szűke	kedvező a számára

(Felek fegyveregyenlőségét szemléltető táblázat)

A c) ponttal, a kézbesítési vélelem megdöntésének kizártságával és az illetéknek az általánosnál magasabb összegével külön részben foglalkozom bővebben.

A b)/1., b)/2., b)/3.-ban megfogalmazott felvetésekre az AB határozat annyit ad elő, hogy *„nyilvánvaló, hogy a perben a bizonyítási kötelezettség annak a félnek a helyzetét teszi terheesebbé, akin ez a teher nyugszik.* Önmagában azonban a bizonyítási kötelezettség telepítésétől a jelen esetben, a Tv. szabályozási körében nem válik egy eljárás tisztességtelenné, és nem sérül a fegyveregyenlőség követelménye sem.” Ezen túl az AB a bizonyítási eszközök igénybevételeének ellehetetlenítésére azt válaszolja, hogy a Tv. által

⁵⁶ Pp. 164. § (1) bek.: A per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valóban fogadja el.

szabályozott polgári perek alapvetően *ténykérdések okirati bizonyításáról és ehhez kapcsolódó jogkérdések megítéléséről* szólnak, ezek pedig szakértők bevonását nem teszik indokolttá. A bizonyítás lényege banki okiratokon alapul, tanú és szakértő meghallgatásának az igénye nem eleve kizárt ugyan, de meglehetősen szűk körben tűnik szükségesnek. Ezt a szűk kört nem határozza meg a többségi álláspont, azonban az adós meghallgatása releváns lehet a polgári perekben, hiszen ő tudna számot adni arról, hogy az egyértelmű és érthető megfogalmazás elvének megfelelően a szerződés tartalma számára világos, érthető volt-e.⁵⁷

Az AB – a felperes számára hátrányos határidők miatt az alperes ellenkérelmére az első tárgyaláson való érdemben reagálás problémájára – azt reflektálta, hogy a keresetlevél előterjesztésére deviza alapú szerződések esetében a felperesnek a törvény hatályba lépésétől számítva 30 nap állt rendelkezésre. Ugyanakkor a tárgyalást úgy kellett kitűzni, hogy a keresetlevélnek az alperes részére való kézbesítése a tárgyalás napját legalább három nappal megelőzze. Ez azt jelentette, hogy a felperesnek több idő állt rendelkezésre a jogi álláspontjának a kimunkálására, mint az alperes Magyar Államnak. Az eljáró bíró tehát tévesen hivatkozott arra, hogy a határidők a felperes pénzügyi intézmény számára kedvezőtlenebbek, mint az alperes számára. *Juhász Imre* párhuzamos indokolásában rá kíván mutatni arra is, hogy „a határidők rövidsége nem csak a bizonyítási, hanem a nyilatkozattételi kötelezettségeket is érinti. A III/1522/2014. számon iktatott bírói kezdeményezés kifejezetten hivatkozik a „fegyverek egyenlősége” elvének sérelmére abból a szempontból is, hogy az alperesi ellenkérelemre a felperesnek bizonyos esetekben haladéktalanul nyilatkoznia kell. Adódhat olyan eset a tárgyalás elhalasztására vonatkozó speciális hatályos szabályozás alapján [Tv. 10. § (4) bek.], amikor a felperesnek egyetlen tárgyaláson, azonnal reagálnia kell az alperes ellenkérelmére, míg az alperes számára a tárgyalást megelőzően 3 nappal kézbesíteni kell a felperes keresetlevelét. Véleménye szerint az alkotmánybírósági vizsgálatnak arra is ki kellett volna terjednie, hogy a jogalkotó e vonatkozásban biztosítja-e a fegyverek egyenlősége elvének érvényesülését. Ugyanis, mivel fő szabály szerint csak egy tárgyalás van (kivéve, ha bizonyítás felvétel miatt egyszer elhalasztják a tárgyalást), és mivel nem előírás az alperesi ellenkérelem előzetes közlése a felperessel (3 nap alatt ez nehéz is lenne), a felperes számára még 3 nap sem áll rendelkezésre a reagálásra [Tv. 10. § (4) bek.]. A Határozat azonban – álláspontja szerint – *nem tartalmaz eléggé szilárd alapot biztosító mélyreható vizsgálatot a tekintetben, hogy kimondja: „Az eljáró bíró tehát tévesen hivatkozott*

⁵⁷ Természetesen egy „jól tájékoztatott” fogyasztó számára a bank pervesztessége előnyös, így valószínű a „tanúvallomása” is ahhoz igazodna.

*arra, hogy a határidők a felperes pénzügyi intézmény számára kedvezőtlenebbek, mint az alperes számára. (Indokolás [175])*⁵⁸

d) Az indítványozó azt is a *tisztességes eljáráshoz való jogba ütközőnek vélte*, hogy a már folyamatban levő perek felfüggesztése azt eredményezi, hogy e pereket közvetve a szerződési kikötések tisztességességének megállapítására irányuló perekben ítélező más bírák, az abban meghozott határozatokkal döntenek el. Az AB határozatának [195] bekezdésében rámutatott arra, hogy a peres eljárások felfüggesztése „közvetlenül nem eredményezi” azt, hogy a felfüggesztett ügyben egy másik bíróság vagy egy másik bíró döntené (ugyanúgy, ahogy a PJE határozat megalkotásával sem a Kúria dönt, még közvetve sem). Noha a Tv.-be foglalt, a tisztességtelenség törvényi vélelmének megdöntésére lehetőséget adó peres eljárás eredménye (ahogyan a PJE határozat tartalma is) *kétségtelenül kihatással lehet* a felfüggesztett eljárásokra.

Véleményem szerint az indítványozó bíró is erre gondolt, amikor azt írta, hogy közvetve eldöntik az ügyet a vélelem megítélésében eljáró bírák. Továbbá kiemelném azt, amit az AB [177] bekezdésben mond, mely szerint a bírósági meghagyás kihatna minden olyan felfüggesztett perre, melyben felperesként a fogyasztó, alperesként pedig a pénzügyi intézmény szerepel. Úgy vélem, ez a megállapítás ellentétben áll a „közvetlenül nem eredményezi” fordulattal, ugyanis a kihat kifejezés, pont arra utal, hogy a bírósági meghagyás közvetlenül eredményezi a másik per alakulását.

Az AB határozatának [171] bekezdésében összegzi érvrendszerét; melyben azt állapította meg, hogy a bíróságok eljárására vonatkozó, a felmerült jogkérdések eldöntésére nyitva álló határidők *nem tekinthetők olyannak, mint amelyek eleve kizárják*⁵⁹ *a megalapozott döntés meghozatalát*. A jogkérdések eldöntéséhez szakértő igénybevétele csak kivételes esetben válhat szükségessé, a tanúbizonyítás lényegében kizárt, emiatt a bizonyítás viszonylag rövid idő alatt befejezhető.⁶⁰ Az eljáró bíróság vizsgálata – a nyilvánvalóan terjedelmes

⁵⁸ Juhász Imre párhuzamos indokolása [226]

⁵⁹ Ez a megfogalmazás azt sugallja, mintha akképp folytatódott volna a mondat; ...nem tekinthetők olyannak, mint amelyek eleve kizárják, ám szűkíti a megalapozott döntés meghozatalának lehetőségét.

⁶⁰ Lévy Miklós különvéleménye [321]: Az eljárás során a bíró számos és nagy terjedelmű iratot kell, hogy tanulmányozzon a rendelkezése álló szűk időkeretben, ami kérdésessé teszi a megalapozott döntés kialakításának lehetőségét.

iratanyagból – a vitás jogkérdésre [Tv. 11. § (1) bek.] szűkül, melynek megítélésére a Tv. által biztosított határidő nem tekinthető *eltúlzottan rövidnek*.⁶¹

A törvény előtti egyenlőséggel kapcsolatban az AB határozat [211] bekezdésének 6. pontjában az Alaptörvény XV. cikk (1) bek. sérelmét visszautasította, arra hivatkozással: az indítványozó általánosságban állította a törvény előtti egyenlőség sérelmét; nem fejtette ki azonban, hogy pontosan milyen indokok alapján tartja diszkriminatívnak a megjelölt rendelkezéseket.

Végezetül egy részlet a 19/2009. (II. 25.) AB határozatból:

„Több alkotmánybíróági döntés rámutatott, hogy az *eljárás tisztessége* olyan minőség; amely az eljárás egészének figyelembevételével ítélt meg. ... a tisztességes eljáráshoz való joggal szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye, továbbá... a közvetlen alkotmányi garanciák *gazdaságossági és célszerűségi okokból az eljárás egyszerűsítése vagy az időszerűség követelményének érvényesülése címén sem mellőzhetők*”.

6. Bírószághoz fordulás joga; a XXVIII. cikk (1) bek. sérelme

a) A jogvédelem biztosítása és a *független bírászkodás* elve is *a jogállam lényegét biztosító* garancia-elem.

b) A bírósághoz fordulás jogát kétféle megközelítésben fogom vizsgálni, egyrészt, mint a *fogyasztó önrendelkezési jogának* egyik szeleteként, másrészt, mint a *pénzügyi intézmények autonómiájának* sérelmeként.

A bírósághoz fordulás jogának részletesebb definiálását a 1/1994. (I. 7.) AB határozat tette meg, melyet az ember önrendelkezési jogából vezetett le. „Az önrendelkezési jog fontos tartalmi eleme – egyebek között – az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse. Az önrendelkezési jog azonban, mint az általános cselekvési szabadsághoz való jog, *a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja*. Mivel ez a jog az egyén

⁶¹ Ez a szófordulat „eltúlzottan rövid” olybá tűnik, mintha azt magába foglalná, hogy mégiscsak túlzottan rövidnek tartja.

autonómiájának védelmére szolgál, általában mindenkinek szabadságában áll eldönteni, hogy jogai és törvényes érdekei védelmére nyitva álló és alkotmányosan biztosított hatósági igényérvényesítési utat igénybe veszi-e vagy attól tartózkodik”.

c) A Tv. azonban szemben áll az ember autonómiájának ezen aspektusával, mivel akképpen szabályoz, hogy a pénzügyi intézmények elé állított vélelem megdöntése iránt csakis ők kezdeményezhetnek pert, mivel a fogyasztóktól elvette a döntés lehetőségét, hogy peres eljárást kezdeményezzenek. Tehát a magánszemélyektől elveszi az önrendelkezési jog perbeli felfogásának megfelelő bírósághoz fordulás jogát.⁶² Ezt kummulálva a Tv. az állam oldalán való beavatkozás lehetőségét is megvonta a fogyasztótól, annak ellenére, hogy a kölcsönszerződés két alanya; a pénzintézet és a magánszemély fogyasztó.

Önmagában az a tény az AB szerint, hogy az állam egy konkrét szerződéses kikötés vonatkozásában *átvállalta* az igényérvényesítést a fogyasztótól, illetve *a közérdekű kereset előterjesztésére jogosulttól*, összhangban áll a fogyasztóvédelem alkotmányos követelményével.⁶³ Véleményem szerint az *átvállalta* kifejezés *megegyezően alapuló* jelentéstartalommal bír, miközben az állam és a fogyasztó nem „vitatta meg”, hogy lemond önrendelkezési jogáról. Nehezen lehet tehát itt „átvállalásról” beszélni, én inkább „elvételnek” nevezném a megoldást.

Ebből a szempontból viszont érdekes kérdést vet fel bennem, hogy az emberek többségének van-e igénye egyáltalán *önállóságra* vagy ez a beavatkozás már a fogyasztó *önmagától való megvédéseként* is értékelhető⁶⁴, így az állami aktus, illetve a perbeli „képviseletük” kényelmes megoldást nyújthat számukra.

d) Az elemzés másik vezérfonala; *a pénzügyi intézmények önrendelkezési jogának sérelmére fókuszál*. Az előbb idézett AB határozat kimondta, hogy az általános cselekvési szabadsághoz való jog, *a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja*. Ezt alapul véve, jól kivehető, hogy a pénzintézetek számára valójában délibábbá változott ez a jog, ott van, de még sincs. A törvény 4. §-ban felállított vélelme – a szerződéses kikötések tisztességtelensége mellett – csupán egyetlen választási lehetőséget nyújt a pénzintézet számára; a 6. alcímben szabályozott per megindítását. Mivel ha meg sem próbálja lemosni a

⁶² Kiss László különvéleménye [302] ...teljes egészében elvonja az adósok önrendelkezési jogából fakadó perbeli rendelkezési jogát, hiszen nem döntheti el az adós, hogy mely jogát, illetve kötelezettségét, milyen indokokkal, mely bírósági fórumok előtt teszi vitássá.

⁶³ ABh. [130]

⁶⁴ Nagy Éva: Fogyasztóvédelem és hitelszerződés. In.: Barta Judit, Wopera Zsuzsa, Kodifikációs tanulmányok a polgári jog és a polgári eljárásjog témakörében. Novotni. Miskolc, 2011, 130-131. o.

szerződéses kikötései tisztességtelenségét, akkor szembe kell néznie a szerződésai részleges érvénytelenségével. A választási lehetőség elvétele – azaz, hogy ne indítson pert, ha úgy gondolja – nem biztosítja a cselekvési szabadságban benne rejlő jogérvényesítéstől való tartózkodás jogát.

e) Az elemzéshez felidézném továbbá az 1. indítványban az eset előtt álló bíró érdekes érvelését. Az AB korábbi gyakorlata szerint *a bírósághoz fordulás jogának sérelme* akkor is megvalósul, ha a jogszabályi környezet a perindítást ugyan megengedi, azonban a *jogi szabályozás az érdemi elbírálást lehetetlenné teszi* vagy *oly mértékben megnehezíti (!)*, a bizonyítást oly módon korlátozza, hogy sikerre (pernyertességre) quasi nincsen a perindítónak lehetősége. Ebben az álláspontban viszont az kifogásolható, hogy a bírósághoz fordulás jogát összemossa a tisztességes eljárás jogával, merthogy a bírósághoz fordulás joga úgy ahogy „érvényesül”, azonban az már más kérdés, hogy a peres eljárás jogi szabályozása miként teremti meg a tisztességes eljárás kereteit.

f) Az összes indítvány jogsértőnek találja a Tv. 7-15. §-ait, továbbá a 4. § (1)-(2) bek.-t, mivel a vélelem megdöntésére lehetőséget adó speciális per megindítására vonatkozó *jogvesztő határidő* nem biztosítja kellőképpen a bírósághoz fordulás jogát.⁶⁵

Az AB a kérdés eldöntésénél – [151] bekezdés – azt hangsúlyozza, hogy a keresetindítási határidő hossza a bírósághoz fordulás alapjogával áll összefüggésben, a tisztességes eljáráshoz való joggal azonban e kérdés alkotmányossági összefüggésbe nem hozható. Véleményem szerint viszont nem választható el a két dolog egymástól, továbbá ismét jelzem, hogy ezt az AB csak *deklarálja, azonban indokolást, magyarázatot nem fűz hozzá*. A pusztá, tekintélyvel alapuló kijelentések azonban indokolásként nehezen értelmezhetők.

Az AB a következőkben a korlátozás szükségességével és arányosságával kapcsolatban a következőket mérlegelte és konstatálta.

1. A Tv.-t az egyes ágazati törvényekben előírt keresetindítási határidőkkel vetette össze és megállapította, hogy a 30 napos vagy akár rövidebb keresetindítási határidő előírása egyes

⁶⁵ III/01522/2014 számú indítvány és az ABh. [149]: Az indítványozó bíróság csak a deviza alapú szerződésekre vonatkozó előírásokkal összefüggésben hivatkozott alaptörvény-ellenességre, indokolást is csak erre vonatkozóan terjesztett elő. Ennek megfelelően alkotmányossági vizsgálat is csak ezekre a Tv-i rendelkezésekre terjedt ki.

speciális eljárásokban⁶⁶ nem szokatlan jogi megoldás. Felhívnam a figyelmet Juhász Imre párhuzamos indokolására [223]: 3.1. „kimondottan helytelen precedensnek tartom, a peres eljárás során alkalmazandó határidők, vagy más eljárási szabályok meghatározott körének egy *per definitionem* egyszerűsített szabályok szerint lefolytatandó nemperes eljárás szabályaival történő összehasonlítását.”

2. Ezzel összefüggésben az AB azt vizsgálta, hogy a pénzügyintézetek számára nyitva álló keresetindítási *határidő elegendő-e* arra, hogy ezalatt reálisan mérlegelhessék és elhatározhassák, hogy meg kívánják-e dönteni a tisztességtelenség törvényi vélelmét.

Az AB határozat [156] bekezdése alapján a pénzügyintézeteknek valójában *nem csupán harminc napjuk volt arra*, hogy a fenti kérdéseket eldöntsék (meg kívánják dönteni a vélelmet). Bár az AB a kellő felkészülési idővel összefüggésben kifejtett eddigi gyakorlatában a felkészülési időt a jogszabály kihirdetésétől számítja, jelen esetben *egyéb szempontokat* (nevezetesen azt, hogy a társadalom nagy részét érintő és kiemelkedő súlyú nemzetgazdasági és szociális problémáról van szó) *is mérlegelni kellett*. Tehát az AB álláspontja szerint a pénzügyintézetek számára *legkésőbb a törvény kihirdetésekor nyilvánvalóvá vált*, hogy milyen határidővel kell megindítaniuk a kikötések tisztességtelenségének megdöntésére irányuló pert.

Ez az érvelés véleményem szerint *nem helytálló*. A magyar jogrendszerben van példa arra, hogy kihirdetnek egy törvényt, majd hatálybalépése előtt a jogalkotó már módosítja; ez történt a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) esetében is. A Btk.-t 2012. július 13-án hirdették ki és 2013. július 1-jén lépett hatályba, azonban a két időpont közt módosították a 2012. évi CCXXIII. törvénnyel. Tehát az AB nem feltételezheti visszamenőleg, hogy a jogalkotó nem él majd ezzel a lehetőséggel a Tv. vonatkozásában is, így az AB ezt – *legkésőbb a törvény kihirdetésekor nyilvánvalóvá vált* – nem állíthatja minden kétséget kizáróan.

Ugyanakkor, mondja az AB – tekintettel arra, hogy a *törvényjavaslatok szövegei az Országgyűlés honlapján elektronikus formában hozzáférhetők* –, *legkésőbb*⁶⁷ a *törvényjavaslat megszavazásakor, 2014. július 4-én* (tehát mintegy másfél hónappal a perek megindítására nyitva álló határidő lejártá előtt) *nyilvánvalóvá vált* a pénzügyintézetek számára, hogy a polgári peres eljárás főkérdése mi lesz. Az AB ismételten rámutatott arra, hogy az

⁶⁶ Exemplifikative, amit az AB felsorol: a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 115. § (2) bek., az új Ptk. [3:36. §. (1) bek.], A hegyközségekről szóló 2012. évi CCXIX. törvény 53. §

⁶⁷ Az ABh. [156] önmagának ellentmondó; legkésőbb a törvény kihirdetésekor nyilvánvalóvá vált – legkésőbb a törvényjavaslat megszavazásakor ellentétpár.

Országgyűlés e tárgyú jogalkotási szándéka nem volt előzmény nélküli. Ugyanis nemcsak a deviza alapú kölcsönrel rendelkezők és a korábban ilyen típusú szerződést kötő pénzügyi intézmények számára volt nyilvánvaló, hogy viszonylag rövid időn belül jogszabály születik ebben a kérdésben, hanem *a teljes társadalom, sőt a nemzetközi szakmai közvélemény is számos alkalommal értesülhetett az írott és elektronikus médián keresztül a kormány ezirányú törekvéseiről*. A pénzügyi intézmények tehát alapos okkal számíthattak általános törvényi rendezésre, az ilyen jellegű kormányzati lépésekre.

*Ezt az argumentációt elfogadhatatlannak tartom, ugyanis ezzel az AB azt állítja és közvetíti is a társadalom felé, hogy az állam jogalkotói szándékáról, illetve a törvényjavaslatokról az írott és elektronikus médiából kell/illik tájékozódnia és ez reális alapja lehet – ilyen komoly súlyú ügyben – a felkészülési idő számításának, melyet méghozzá adekvát érvelésnek tart.*⁶⁸ Veszélyes ez a tendencia, ami elválasztja a kihirdetéstől a kellő idő számítását (egy korábbi tévút volt erre, amit az Alkotmánybíróság nem követett később – a 349/B/2001. AB határozat mérgező bűvópatakként ismét felszínre bukkant.)

7. A bírói függetlenség sérelme

a) A *jogállam lényegét biztosító* garancia-elemeket jelentő *szabályokat* az *Alaptörvény* különböző részeiben és cikkeiben konkretizálja; a *független bíráskodás* elve is ide tartozó fogalom⁶⁹. A *bíróságok és a bírák függetlensége* garancia arra, hogy tevékenységük mércéje kizárólag a jog legyen: csak a jognak – mint a jogállam központi zsinórmértékének – vannak alárendelve.

b) Az első észrevétel a bírói függetlenség sérelmével kapcsolatban a 4. indítványban fogalmazódott meg; a Tv.-t – 1.§ (1) bek. értelmében – visszamenőlegesen a 2004. május 1-je és a Tv. hatályba lépésének napja⁷⁰ között kötött fogyasztói kölcsönszerződésekre kell alkalmazni. Ezen időszak alatt a Tv. által szabályozott jogviszonyokat – a bírói indítványban konkrétan nevesített – számos törvény és kormányrendelet szabályozta.

Azonban ez utóbbi *jogszabályok helyett (!)* a Tv.-t – 4.§-ának (1) bek.-ben meghatározott (7 elvet) – kell a hatálybalépése előtt létrejött szerződések egyes kikötéseinek elbírálása

⁶⁸ ABh. [160]: Mindezekre tekintettel az AB azt állapította meg, hogy a keresetindításra elegendő idő állt rendelkezésre, ezért a Tv. támadott rendelkezései nem alaptörvény-ellenesek.

⁶⁹ Petrétei: i. m. 89. o.

⁷⁰ 2014. július 26.

tekintetében alkalmazni. Az a tény, hogy a Tv. magát determinálja zsinórmértéknek súlyos probléma, mivel a szerződések megkötésekor a pénzüzetek az akkor hatályos jogszabályokhoz igazították szerződéseiket, ebből ered, hogy a Tv.-ben meghatározott feltételrendszer és a korábbi törvények követelményei eltéréseket mutatnak.⁷¹ Ezzel összefüggésben Paczolay Péter különvéleményéből egy rövid részletet idéznék: „A Tv. nemcsak a bírói gyakorlat kodifikálása a jövőre nézve, hanem a bírói gyakorlatnak a *kiterjesztése*⁷² is, és ezen keresztül a Hpt. 2010. január 1-jétől (részben már 2009. augusztus 1-jétől) hatályos, értelmezett szabályainak a visszavetítése a korábban létrejött általános szerződési feltételekre és szerződésekre.”⁷³

A bírói függetlenség elvének sérelme – nézőpontom szerint – akként valósul meg, miként a Tv. kimondja; a szerződéses kikötések kizárólag az általa meghatározott elvek szerint vizsgálhatók, melyből az is következik, hogy a szerződések megkötésekor hatályban lévő jogszabályokat (fent felsorolt) ignorálniuk kell. Ez véleményem szerint a bírói függetlenséget korlátozza, mert igaz, hogy törvénynek van alárendelve a jogalkalmazó, ugyanakkor a feltételrendszert, ami alapján kialakíthatja döntését a Tv. hét pontjában rögzíti, azaz a mérlegelési lehetőségét szűkíti⁷⁴.

Érdekes párhuzamot hozhat a „középmértékkel” kapcsolatos 13/2002. (III. 20.) AB határozat megállapítása⁷⁵, ami kimondta, hogy a támadott rendelkezés sem általában, sem egyedi ügyekben *nem vonja el a bíróságtól a büntetés kiszabásával összefüggő mérlegelési jogot, mert nem élvez prioritást a Btk.-nak a büntetés kiszabására vonatkozó egyéb rendelkezéseihez képest, ennél fogva a bíróságnak kellő mozgásteret hagy ahhoz, hogy az ügyekben feltárt bűnösségi körülményeket súlyuknak megfelelően tudja értékelni.*

A Tv. esetében ez aligha mondható el, hiszen nem csak prioritása van, hanem a jogalkalmazó kizárólagosan a 7 elv alapján dönthet.

⁷¹ ABh. [103]: Az érintett időszakban mindig is hatályban volt anyagi jogszabálynak az európai és a magyar bírósági gyakorlat által kidolgozott és kötelezően alkalmazandóvá tett (azaz az anyagi jog értelmezésének pontosításával eleve az anyagi jog részévé vált) értelmezését foglalta a Törvénybe.

⁷² Vö.: „...Az a tény, hogy a régi Hpt. a bevezetett módosítások nyomán külön nevesítette a szimmetria, a felmondhatóság, az objektivitás, a ténylegesség elvét (melyeket később a PK vélemény és a PJE határozat is átvett az egységes joggyakorlat kialakítása érdekében...” Megjegyzés: Itt is csak négy elv jelent meg, nem hét.

⁷³ Paczolay Péter különvéleménye [347]

⁷⁴ Léway Miklós különvéleménye [314]: Az egyes ügyekben eljáró bírák számára nem biztosítja a függetlenségük kiteljesítéséhez szükséges eszköztárat

⁷⁵ A probléma lényege, hogy a határozott idejű szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középmértéke irányadó.

c) Az egyik indítvány álláspontja szintén szót emel a bírói függetlenség elvének effajta sérelme miatt. „A Törvény *sérti* az Alaptörvény 26. cikk (1) bek.-ben foglalt *bírói függetlenséget*, mivelhogy a Törvény 4.§ -ának (1) bek.-ben „*viszamenőleges hatállyal rendelkezik egyes szerződéses kikötések tisztességtelenségéről, megakadályozza abban a Tv. alapján (!) indított perekben eljáró bírót, hogy e kérdés megítélése során a magyar jogrendszer egyéb* – az eljáró bíró megítélése szerint – *releváns* (jelenleg is hatályos, illetve az szerződési feltétel(ek)⁷⁶ alkalmazásakor hatályban volt) *jogszabályait alkalmazza*, illetve az ÁSZF-kel érintett egyedi szerződések körülményeit figyelembe vegye.” Ezt az álláspontot erősíti több indítvány – mintegy kiegészítésképpen az előbb kifejtett indokolást –, ugyanis álláspontjuk szerint „az igazságszolgáltatás, mint önálló hatalmi ág hatáskörébe tartozó polgári peres eljárás útján védett alanyi jogok fennállásába vetett bizalmat a *jogerő áttörése* olyan mértékben megrendíti, amelyek következtében a Törvény 4. § (2) és (3) bek.-i súlyosan sértik a jogállamiságból eredő *jogbiztonság elvét*, és a jogszabály értelmezésére egyedül hivatott *bíróságok függetlenségét* (Alaptörvény 26. cikk (1) bek.).”

d) Az 1. indítvány bírója sérelmesnek ítéli továbbá, hogy az eljárás ésszerű határidőn belüli lefolytatásának követelménye az ítélet meghozatalához szükséges eljárási cselekmények teljesíthetőségének elvárását is magában foglalja, így az eljárási határidők keretein belül a jogalkotónak a bizonyításra szoruló tény bizonyításának, valamint a bíró belső meggyőződésére épülő megalapozott ítélezésének eljárásjogi feltételeit is biztosítania kell(ene).⁷⁷ Ennek hiányában a jogalkotás a magánjogi jogviszony elbírálására olyan közvetlen befolyást gyakorol, amely összeegyeztethetetlen a *bírói függetlenség alkotmányos elvével* [Alaptörvény 26. cikk (1) bek.].

e) Az egyik utolsó aspektus, amit megtekintek; a Tv. kizárja azt, hogy a tisztességtelenség vélelmének megdöntése vagy megállapítása esetén – a Ptk. 209. §-ában⁷⁸ és a 2/2012. (XII. 10.) PK Véleményben is kifejezetten rögzített, azaz a *szerződéskötéskor és azt követően fennállott valamennyi releváns körülményt és tényt* – szempontot figyelembe lehessen venni.

⁷⁶ Értsd: általános szerződési feltétel vagy egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel.

⁷⁷ Lévay Miklós különvéleménye [325], [326]; „...a bíró rendkívül szűk időkeretek között kénytelen felkészülni, és dönteni...”, ... a szűk időkeretben, ami kérdéssé teszi a megalapozott döntés kialakításának lehetőségét.”

⁷⁸ (2) A feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, továbbá a kikötött szolgáltatás természetét, az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát.

Erre *semmilyen lehetőséget* nem ad a Tv., így e vonatkozásban is sérül a bírói függetlenség követelménye.

f) A 19/1999. (VI. 25.) AB határozatában az AB kimondta, hogy „a bírói hatalom, amelyhez a bírói függetlenség kapcsolódik döntően *az ítékezésben ölt testet*. A törvénynek való alávetettség korlátait és határait vizsgálta az AB a 12/2001. (V. 14.) AB határozatában, melyben deklarálta, hogy a bírói függetlenség egyetlen alkotmányos korlátja, azaz a bírák törvényi alávetettsége a jogalkotóra azt a kötelezettséget hárítja, hogy az a törvényeket – így a büntetési rendszerre és a büntetéskiszabás elveire vonatkozó szabályokat is – az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően, *alkotmányos keretek között alkossa meg*. Amennyiben ez a követelmény *nem sérül*, a bírák e törvények szerint kötelesek eljárni, törvényi alárendeltségük érvényesül. Az AB határozatában a fent említett határozatot emeli be indokolásába, majd kifejti, hogy „garanciális – a jogállamiság és a jogbiztonság alaptörvényi követelményéből is levezethető – jelentősége van annak, hogy a bíró a jogvitákat a törvények és más jogszabályok alapján döntse el. A bírói ítékezés függetlensége tehát csak ebben a keretben értelmezhető, és az eljáró bíróságok függetlensége nem jelentheti a jogszabályoktól való függetlenséget. Éppen ellenkezőleg: a jogszabályoknak – és kizárólag a jogszabályoknak – való alávetettség éppen a függetlenség biztosítója. A bíró a megállapított tényállás alapján alakítja ki az előtte fekvő ügyel kapcsolatos saját belső meggyőződését, amely lehetővé teszi számára, hogy ezt követően a vonatkozó jogszabályok – jelen esetben a „tisztesség” jogi fogalmának egységes értelmezését⁷⁹ adó Tv. – alapján meghozza döntését.”⁸⁰

Érdekes módon *az AB döntése arra már nem tér ki, hogy a korábbi döntés szerint a törvényi kereteknek is alkotmányosnak kell lenniük*, azaz formailag megáll annál az elvárásnál, hogy a bíró törvényhez van kötve. A törvény (jogszabály) alkotmányosságára vonatkozó korábbi elvárást az AB döntése itt „elfelejti” említeni. Így véleményem szerint ez a mostani megállapítás csonka érvelésnek mondható.

⁷⁹ ABh. [89] A régi Ptk.-hoz fűzött Nagykommentár ekképp folytatódik: „[a] törvény nem tartalmazza a tisztesség telenség pontos meghatározását, azt ugyanis csak egy rendkívül rugalmasan szabályozás lenne képes normatív módon szabályozni. [...]”

⁸⁰ ABh. [209]

8. A jogorvoslathoz való jog sérelme

a) A jogorvoslathoz való jog „két szinten jelenik meg: egyrészt ... *jogérvényesítésről* rendelkeznek, másrészt ... a *határozatok felülvizsgálatáról* szólnak. Az Alaptörvény XXXVIII. cikk (7) bek. azt mondja ki, *hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.*”⁸¹

b) A magyar alkotmányossági követelmények az AB gyakorlata alapján a következőképpen foglalhatók össze:

- minden ügydöntő határozat ellen biztosítani kell jogorvoslatot,
- a jogorvoslati kérelmet más szervnek vagy azonos szerv magasabb fórumának kell elbírálnia.

A bírósághoz fordulás elvét két szálon végigjáró kötéláncos módjára vizsgálom;

- I. az ügydöntő határozat ellen biztosított jogorvoslati eszközt eljárási szempontból; illetve**
- II. minden szükséges jogorvoslati eszközt biztosít a jogalkotó a Tv.-ben meghatározott speciális peres eljárásban?**

I. Az ügydöntő határozat ellen biztosított jogorvoslati eszköz eljárási szempontból

A beérkezett bírói indítványok közül csak *egy előterjesztő* gondolja úgy, hogy a jogorvoslathoz való jog sérül. Indokolásában

- a) a fellebbezés és felülvizsgálati kérelem benyújtására nyitva álló határidő lerövidítését,
- b) a kézbesítési vélelem megdöntésének kizártságát,
- c) a kereseti és fellebbezési illeték eltúlzott mértéke a XXVIII. cikk (7) bek.-ben foglalt *jogorvoslathoz való jogot* sérelmezi. (Az 1. bírói indítvány szerint.)

Vizsgáljuk meg közelebbről ezeket az indokokat:

⁸¹ Róth Erika: A tisztességes eljáráshoz való jog. In. Halmai Gábor-Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Osiris, Budapest, 2003, 718. o.

a) A fellebbezés és felülvizsgálati kérelem benyújtására nyitva álló határidő lerövidítése

	Deviza-per	Polgári peres eljárás
Fellebbezési eljárás	8 nap	15 nap
Felülvizsgálati kérelem	8 nap	60 nap / 30 nap

Az „átlagos” magánjogi peres eljárásokra a Pp. rendelkezései irányadóak. A Pp. 234. § (1) bek.-e a fellebbezés határidejét; a határozat közlésétől (219. §) számított *tizenöt napban* határozza meg. Ehhez képest a Tv. 13. § (1) bek.-e a fellebbezés határidejének a határozat közlésétől számított *nyolc napot* szab. Ez még nem is olyan szembetűnő különbség, azonban a felülvizsgálati kérelem benyújtására nyitvaálló időintervallum szempontjából a Pp. 272. §(1) bek. által meghatározott határidő; miszerint a felülvizsgálati kérelmet az elsőfokú határozatot hozó bíróságnál a határozat közlésétől *számított hatvan napon belül* kell benyújtani vagy ajánlott küldeményként postára adni. (A deviza határidő 13,3 %-a a Pp. idejének). Ezzel szemben a Tv. 15. § (1) bek.-e a felülvizsgálati kérelem benyújtásának idejét akként határozza meg, hogy e kérelmet – a másodfokú határozatot hozó bíróságnál – a határozat közlésétől *számított 8 napon belül kell benyújtani* vagy ajánlott küldeményként postára adni kettővel több példányban, mint ahány fél a perben érdekelve van. Még ha a Pp. különleges eljárásokra vonatkozó határidejét vesszük alapul – például a Pp. 386/I. §-ban a kiemelt jelentőségű perekben a 272. § (1) bek. alapján benyújtott felülvizsgálati kérelmet az elsőfokú határozatot hozó bíróságnál a *határozat közlésétől számított harminc napon* belül kell benyújtani vagy ajánlott küldeményként postára adni kettővel több példányban, mint ahány fél a perben érdekelve van –, akkor ehhez képest is kirívó a differencia.

Ellentétben az előbb leírtakkal az AB határozat szerint a tisztességes eljárás mércéjét *nem a Pp. általános eljárási szabályai képezik*. (Az AB a tisztességes eljárás elvén belül vizsgálta a jogorvoslathoz való jog sérelmét is.) Kétségtelen tény, hogy a Pp. eljárási szabályai általánosságban megfelelnek a tisztességes eljárás alaptörvényi követelményének. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy kizárólag az ilyen vagy ehhez hasonló szabályok által lefolytatott eljárás minősülne tisztességesnek⁸².

⁸² ABh [143]

Az AB egy speciális, a választási eljárásban irányadó határidőkkel kapcsolatban az 59/2003. (XI. 26.) AB határozatában megállapítottakat hozta fel indokául, mely alapján a jogorvoslati jog választási eljárásban való szabályozásának fontos szempontja, hogy az eljárás során *minél hamarabb megszülessenek a végleges döntések*.⁸³ A különösen rövid határidők egyik lényeges indoka az AB szerint a jogbiztonság, illetve az e szabályok hiányában hosszú ideig fennálló, a fogyasztókat terhelő jogérvényesítési nehézségek kiküszöbölése [165]. Csak utalok az 5. pontban tárgyaltakra: nemperes eljárás határideje nehezen hasonlítható össze peres eljárásokban megszabott határidők jellegével és egyúttal alkotmányosságával.

Az AB többségi álláspontja mégis az, hogy a fellebbezésre és a felülvizsgálati kérelem előterjesztésére nyitva álló 8 napos törvényi határidő *nem minősül teljesíthetetlennek, nem zárja el a feleket attól, hogy érdemi jogorvoslattal élhessenek a számukra sérelmes döntéssel szemben*. Kérdésem: ha nem zárja el, csak nehézkessé teszi, az megnyugtató válasz az alapjogsérelem felvetésére?

b) A kézbesítési vélelem megdöntésének kizártsága

A Tv. 7. § (5) bek.-e kimondja, hogy *a kézbesítési vélelem* megdöntése iránti kérelem előterjesztésének *nincs helye*. A kézbesítési vélelem megdöntése iránti kérelem a szó szoros értelmében nem perorvoslati eszköz, azonban a jogorvoslat fogalma alá vonhatjuk, hiszen arra szolgál, hogy egy vélt mulasztást igazoljon. Az indítványozó bíróval ellentétben az AB nézete szerint a Tv. által szabályozott eset *nem postai típusú* kézbesítést, hanem egy speciális kézbesítési módot tartalmaz. A Tv. 7. § (5) bek.-e kimondja, hogy a perben az idézés és a többi bírósági irat kézbesítését *bírósági alkalmazott végzi*. Ezen túlmenően a szabályozás a kézbesítés részletszabályait is tartalmazza. A bírósági alkalmazott a kézbesítést munkanapon 8 és 18 óra között végzi. A [186] pontban foglaltak szerint a felek kötelesek biztosítani, hogy ebben az időszakban az átvételre jogosult személy részére az idézés és a többi bírósági irat kézbesíthető legyen. Ugyanakkor arra tekintettel, hogy az eljárás résztvevői a kézbesítés speciális módjáról a jogszabály rendelkezései alapján előre tudomással bírtak, nem okoz sem a pénzügyi intézményeknek, sem a Magyar Államnak aránytalan terhet annak megszervezése, hogy megfelelő átvételi jogosultsággal rendelkező személy a hivatalos iratok átvételére

⁸³ Kissé pontatlan megfogalmazásnak tartom a végleges kifejezés használatát, ugyanis a bíróság az elsőfokú eljárás végleges lezárásaként hoz egy határozatot, azonban az nem biztos, hogy jogerőre is emelkedik, így végrehajthatóvá válik.

rendelkezésre álljon. Az indokolást teljes mértékben elfogadhatónak tartom az alkotmányosság megítélésének szempontjából.⁸⁴

c) A kereseti és fellebbezési illeték eltúlzott mértéke:

Deviza-perek	Polgári peres eljárás illeték számítása és mértéke	
8. § (7) Az elsőfokú peres eljárás illetéke 1 500 000 forint.	Itv. differenciál a bírósági fok alapján: 39. § (3) A törvényszék előtt az első fokon indult peres eljárásban 600 000 forint az illeték alapja.	36 000 forint [Itv. 42. § (1) alapján az alap 6%-a]
13. § (2) Az ítélet elleni fellebbezés illetéke 2 500 000 forint.	c) az ítéletábla előtt fellebbezési eljárásban, peres eljárás esetén 600 000 forint.	48 000 forint [Itv. 46. § (1) alapján az alap 8%-a]
15. § (2) Az ítélet elleni felülvizsgálat illetéke 3 500 000 forint.	39. § (3) d) felülvizsgálati eljárásban 700 000 forint.	70 000 forint [Itv. 50. § (1) alapján az alap 10%-a]

A jogorvoslathoz való jog sérelmét jelentheti az is, hogy a Törvény 8. §-ának (7) bek.-e, 13. §-ának (2) bek.-e és 15. §-ának (2) bek.-e kizárja az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) rendelkezéseinek az alkalmazását, és az Itv. „meg nem határozható”⁸⁵ pertárgyértékű perekre vonatkozó szabályai helyett nagy összegű, tételes illeték lerovását írja elő a felperes számára a keresetlevelén, valamint a rendes és a rendkívüli jogorvoslati kérelmein. E tételes illetékek összege azért indokolatlanul eltúlzott, mert a Tv. a bíróság eljárását rendkívüli mértékben leegyszerűsíti, a bíróság által vizsgálható tények köre, a tárgyalások száma, az azokon felvehető bizonyítás tekintetében. Tehát az illeték mértéke nem áll arányban a bíróság által elvégzett perbeli cselekményekkel (hiszen a Tv. maga szimplifikálja az eljárást).

⁸⁴ ABh. [189]: A garanciális többlétszabályok biztosítása miatt a kézbesítési vélelem megdöntésének kizártsága nem eredményez alaptörvény-ellenes helyzetet.

⁸⁵ 5/2013. PJE 2. b. Ha a Ptk. 239/A. §-a alapján előterjesztett kereset a szerződés részleges érvénytelenségének a megállapítására irányul, a per tárgyának értékét meg nem határozhatónak kell tekinteni.

Az AB megállapította, hogy a Tv. támadott rendelkezései *sem a jogorvoslathoz való joggal, sem a tisztességes eljáráshoz való joggal nincsenek közvetlen érdemi összefüggésben*. Önmagában az a tény, hogy az illeték mértéke az indítványozó szerint eltúlzott, a [191] pontban foglaltak szerint sem a magasabb fórumhoz fordulás lehetőségét nem zárja ki, sem az eljárás tisztességével nem hozható közvetlen összefüggésbe. Emiatt az AB az indítvány e részét is elutasította. *Azonban a testület arra nem tér ki, hogy miért nincs közvetlen összefüggés a jogorvoslattal való joggal és a tisztességes eljáráshoz való joggal, így érdemben vitathatónak találom ezt az indokolási technikát.* Ugyanis annyit még hozzá fűz a bekezdéshez, hogy a 3160/2013. (VII.24.) AB végzésében az AB hasonlóan foglalt állást, ám ott nagy terjedelmű indokolás olvasható, mielőtt ezt megállapítja – csak hogy nem ezzel az üggyel kapcsolatosan.⁸⁶

II. Minden szükséges perorvoslati eszközt biztosít a jogalkotó a Tv.-ben meghatározott speciális peres eljárásban?

a) A jogorvoslathoz való jog szűk értelemben a rendes perorvoslati lehetőségeket foglalja magába. Azonban a Tv. 7. § (7) bek.-e kimondja, hogy nincs helye csatlakozó fellebbezésnek és csatlakozó felülvizsgálati kérelemnek, a Pp. XXVIII. fejezete alkalmazásának, perújításnak. Ha felülvizsgálati kérelem lehetséges, márpedig lehetséges, mivel „csatlakozó felülvizsgálati kérelemnek nincs helye”, ami pedig előfeltételezi a felülvizsgálati kérelem létét. (Ugyanis a csatlakozó kérelmek a polgári peres eljárásban csakis járulékos jellegűek lehetnek). Ez azt jelenti, hogy alapján véve a rendkívüli jogorvoslatok nincsenek kizárva a speciális eljárásból, akkor a perújítás, *milyen alapon* kerül kizárásra. A *perújítás* – az eljárási törvényben szabályozott szigorú keretek között – azt teszi lehetővé, hogy az ítélethozatal idején nem ismert körülmény utólagos ismertté válása esetén annak fényében felül lehet vizsgálni a jogerős ítéletet, feltéve ha nem a perújító fél mulasztott.

b) Összegezve a perújítás kérdését; látható, hogy nincs rá lehetőség, azonban ezt a jogalkotó nem az eredeti Tv.-ben rögzítette, hanem a már folyamatban lévő peres eljárások alatt léptette

⁸⁶ A Tv. támadott rendelkezéseit Kiss és Lévay alkotmánybírák alaptörvény-ellenesnek találták [305], [309]-[312].

életbe.⁸⁷ Ezzel a Tv. megsértette a Jat. 2. § (2) bek.-ben rögzített visszamenőleges jogalkotás tilalmát – jogszabály a hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terhesebbé, *valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot*, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé –; azonban a Tv. megvalósítja azt, mivel a jogszabály hatálybalépését *megelőző időre vont el jogot*.

Megjegyzem, hogy az ABh. a perújítás problémájával nem foglalkozott.

9. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait

a) Érvként jelenhet meg a Tv. alkotmányossági megítélésének folyamatában az Alaptörvény M) cikkének (2) bek.-e. A fellépés az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, a fogyasztók jogainak védelme elvi szinten lehet egy érv a Tv.-t ellenzőkkel szemben, azaz, hogy vannak alkotmányossági érvek a törvény ellen, ámde, van mellette is, és ezt fontosabbnak tartja az állam a többinél (visszaható hatály stb.).

b) Ez valóban elfogadható érv, ugyanis segíteni kell a fogyasztók jogainak érvényesülését, valamint fellépni az erőfölénnyel szemben. *Azonban az AB már kimondta a 11/1992 (III. 5.) AB határozatában azt, hogy nem lehet a jogállam megkövetelte igazságosságra hivatkozva a jogállam alapvető biztosítékait félretenni.* Ebből következően „jogállamot nem lehet jogállam ellenében megvalósítani”, azaz minden célt (akármilyen nemes is az), jogállamban csak jogállami eszközökkel lehet elérni, vagyis a jogállami garanciákat nem lehet félretenni semmilyen indokkal. Habár ez az alaptörvényi szabály – fellépés az erőfölénnyel szemben, fogyasztók jogainak védelme – érvényesítést kíván, mégis az alkalmazott eszköz (a Tv.) nem alkotmányos eszközökként éri el, és ez egy jogállamban nem megengedhető. A fenti pontokban törekedtem igazolni, hogy sajnos ebben az esetben erről volt szó.

10. A Magyar Állam alperes, mint a magánjogi jogviszony alanya közjogi eszközökkel „harcol”

a) Nem tekinthető alkotmányosnak, ha az állam a saját magánjogi viszonyaiba közjogi eszközökkel beavatkozik, úgymond erőfölényt generál: törvényben meghatározó szerepet ad

⁸⁷ A Tv.-ben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény módosította a 23. § (2) bek.-l. 2014. október 15-től alkalmazandók az új szabályok.

az alperesnek, majd saját magát helyezi ebbe a pozícióba. Megjegyzendő: bár a hitelesek védelme érdekében avatkozik be másokkal (bankokkal) szemben, magánjogi viszonyokba akkor is úgy avatkozik be közjogi eszközökkel, hogy a társadalmi probléma megoldásán kívül valószínűleg más, politikai érdekek is közrejátszhatnak.

b) Ugyanis, ha az állam nem így dönt és cselekszik (azaz nem a bankokra terheli a pénzügyi következményeket), akkor az államkincstárból kellett volna finanszíroznia a problémát, ami azt jelenti, hogy

1. másra kevesebb forrás jut;
2. vagy, ha nem ezt az utat választja; az állam felvállalja a kérdéskör anyagi vonzatát, ebben az esetben adót vetett volna ki;
3. ha ezek az alternatívák léptek volna életbe – bármelyik esetben – társadalmi méretű konfliktus keletkezett volna, mert aki nem vett fel hitelt vagy nem érinti személyesen a deviza-probléma, az okkal érezheti magát úgy, hogy az ő „kontójára” segítik ki a felelőtlen embereket.

c) Összességében az állam olyan koncepciót választott, mellyel „mindenki jól jár”, akként, hogy közhatalmi eszközökkel erőteljes beavatkozást végzett egy szűkebb csoport kárára (pénzügyi intézmények), egy jóval nagyobb (és szavazattal rendelkező) csoport javára, úgy, hogy neutrális maradjon az, akit nem érint az egész ügy (ugyanis az tény, a bankokkal kevesen szimpatizálnak).

III. Összegző gondolatok, következtetések

Az AB döntött, azonban indokolt jelezni, hogy a társadalmi problémák utólagos rendezése gyakran jár más társadalmi csoportokban felmerülő sérelmekkel, illetve más köröket (jelen esetben a bankokat) érintő hátrányos következményekkel.

A fő kérdés abban ragadható meg, hogy mennyiben tehetők félre az alkotmányi garanciák abban az esetben, ha valamely égető, széles rétegeket érintő társadalmi kérdés megoldása más eszközökkel (főleg forráshiány miatt) más úton nehezen elképzelhető. A Tv.-nyel kapcsolatos alkotmányossági kifogások mellett számos esetben felmerül a hitelt igénybe vevők egy részének esetleges felelőssége is. A másik oldalon viszont egy speciális, rendkívüli helyzet megjelenése áll, amire a hitelfelvevők sem számíthattak (gazdasági válság és következményei).

Bár a fogyasztói felelősség alapvetően nem feltétlenül jogi kategória, három felvetést szeretnék megfogalmazni.

- *A lakosság pénzügyi kultúrájának szintjét indokolt lenne fejleszteni.* Az élet minden területén, és számos jogágban is – például a büntetőjogban – a prevenció, a megelőzés hatékonyabb megoldásnak bizonyul, mint a „megtorlás”. Az ilyen, Tv. általi megoldások, bár az adott probléma társadalmi kezelésére talán (de még nem bizonyítottan) alkalmasak lehetnek, rossz üzenetet hordoznak. A polgár felelősségtudata, tudatos döntéshozatala ezt követően kevésbé várható el („ügyis megment az állam”-felfogás), másrészt rossz üzenet a lehetőségeiket komolyan számbavevő és a hitellehetőséggel csak korlátozottan, megfontoltan élők számára is. Ez a megoldás a pénzügyi intézmények számára is tanulságokkal teli üzenet. Számára irreleváns a Tv. alkotmányossága⁸⁸, ez csak egy mozaikdarab a képben, azonban a szemléletet megjegyzi és nem felejt; tegnap még minden szabályos volt, ma már nem. Ennek viszont a magyar gazdaságra is negatív következményei lehetnek.

- A fogyasztók – bár részben (a válság miatt) önhibájukon kívül kerültek ilyen helyzetbe, - mégis felelősek sorsukért. Ellenkező esetben nem kellene komolyan venni az Alaptörvény O) cikkében foglaltakat: „Mindenki felelős önmagáért...”. Figyelemre méltóak a cikk

⁸⁸ Természetesen a hitelszerződéseik érvénytelenségének szempontjából nem, vissza kell fizetnie a fogyasztóknak jelentős összegeket.

indokolásában található mondatrészek: „*Az állam nem mindenható, feladatait csak a polgárokkal karöltve, közreműködésükkel tudja ellátni, nem képes és nem is törekedhet helyettük egyéni, családi és közösségi boldogulásuk előmozdítására. Az Alaptörvény ezt a viszonyt határozza meg azzal a deklarációjával, hogy mindenki – aki belátási képességének birtokában van – felelős önmagáért...*”.

- Mindezek mellett a jogalkotó felelősségét sem lehet elfeledni, mert időben fel kellett volna ismernie a közelgő veszélyt az ajánlások, jelentések folytán és a megfelelő jogalkotási szabályozással élve megelőzni a kialakult helyzetet. A megelőzés lényeges lett volna, ugyanis fontos hangsúlyozni, hogy minél inkább részletező a jogszabály (Hpt.), értelemszerűen annál kevésbé adódott volna a pénzügyi intézmények számára ilyen tág mozgástér a fogyasztóval szemben.

Irodalomjegyzék

Győrfi Tamás- M. Tóth Balázs: A diszkrimináció tilalma In. Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja 2. Századvég, Budapest, 2009

Kovács Krisztina: II. Hátrányos megkülönböztetés tilalma In. Halmai Gábor-Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi Jogok. Osiris, Budapest, 2003

Peschka, Vilmos: The Retroactive Validity of Legal Norms. Acta Juridica Hungarica, 1999/1-2.

Petrétei József: Magyarország alkotmányjoga I. Alapvetés, alkotmányos intézmények. Kodifikátor Alapítvány, Pécs, 2013

Róth Erika: A tisztességes eljáráshoz való jog. In. Halmai Gábor-Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Osiris, Budapest, 2003